

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**До захисту допустити:
Завідувач кафедри
«21» листопада 2024 р.**

**«ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА
ПОШИРЕННЯ ДЕВІАЦІЇ МОЛОДІ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Врегулювання конфліктів і медіація»
Чекулаєва Богдана Романовича

Науковий керівник:
Зоська Я. В., професор кафедри філософії та
соціології Маріупольського державного
університету, доктор соціологічних наук,
професор

Рецензент:
Стадник Альна Георгіївна, кандидат
соціологічних наук, доцент, доцент кафедри
практичної психології Національного
університету «Запорізька політехніка»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою __ відмінно (95А)

Секретар ЕК _____ Олександр ЗУБЧЕНКО

«21» грудня 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕВІАЦІЇ ТА ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.	9
1.1. Поняття девіації: соціологічний та психологічний аспекти.	9
1.2. Види девіантної поведінки серед молоді	14
1.3. Вплив соціокультурних змін на прояви девіантної поведінки	23
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2	30
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПОШИРЕННЯ ДЕВІАЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ.....	30
2.1. Позитивний, негативний вплив технологій на молодіжну поведінку та ризикі.....	30
2.2. Зв'язок між використанням соціальних мереж і проявами девіантної поведінки (агресія, залежність, соціальна ізоляція).....	37
2.3. Роль інтернет-контенту та анонімності у формуванні девіантних тенденцій.....	42
Висновки до другого розділу.....	45
РОЗДІЛ 3	48
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДЕВІАЦІЮ СЕРЕД МОЛОДІ.....	48
3.1. Методологічні принципи та підходи до дослідження	48
3.2. Емпіричні дослідження розповсюдження та стану девіантної поведінки серед молоді, зокрема під впливом сучасних технологій	52
3.2.1. Кількісне дослідження впливу сучасних технологій на появи девіантної поведінки у молоді	53
3.2.2 Якісне дослідження	59
Висновок до третього розділу	65
ВИСНОВОК.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні технології стали невід'ємною частиною життя молодого покоління. Вони впливають на всі аспекти соціалізації, комунікації та розвитку людської особистості та суспільства у цілому. Проте, разом із позитивними змінами, цифровізація несе загрози, зокрема поширення девіантної поведінки серед молоді. Використання інтернету, соціальних мереж, а також онлайн-ігор і різних цифрових платформ створює нові виклики, або можна сказати навіть інколи проблеми, пов'язані з кібербулінгом, інтернет-залежністю, кіберагресією та іншими формами девіантної поведінки.

В умовах швидкої еволюції технологій, суспільство стикається з новими, іноді зовсім дивними, формами девіації, які раніше не були характерні для традиційної соціальної структури. Але той факт, що суспільство стрімко змінюється, та з'являються такі нові категорії та навіть соціальні інститути як медіа і технології, змінюють способи соціальної взаємодії, що, в свою чергу, впливає на норми і правила поведінки. Це створює нові соціальні проблеми, серед яких особливу увагу привертають порушення моральних і етичних норм молоддю, зокрема через зловживання цифровими технологіями.

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибшого розуміння того, як саме сучасні технології впливають на девіантну поведінку молоді, які фактори сприяють поширенню таких явищ, а також які можливості надає суспільству та сама «цифровізація» для попередження девіантної поведінки. Дослідження цього феномену дозволить не тільки краще зрозуміти причини та наслідки цифрових трансформацій, але й допоможе розробити рекомендації для мінімізації їх негативного впливу на молодіжне середовище. Також треба поставити ще питання розвитку цього процесу, адже зараз ми не досі розуміємо тенденції та особливості, тому саме це дослідження ставить за мету дослідити ці явища та зробити акцент не тільки на подолання існуючих проблем, а на рекомендації до їх запобігання для наступних поколінь.

Окрім нових можливостей для розвитку та самореалізації, сучасні технології також відкривають доступ до інформаційних ресурсів, які можуть мати негативний вплив на психіку та поведінку молоді. Інтернет пропонує майже необмежений простір для спілкування, самовираження та доступу до будь-якої інформації, однак відсутність чіткого контролю над контентом призводить до зростання впливу різноманітних деструктивних практик, таких як пропаганда насильства, ненависті, токсичні онлайн-спільноти та залучення до ризикових для здоров'я та суспільства дій. Особливо це стосується підлітків, які знаходяться на етапі формування власної ідентичності та часто схильні до підвищеного впливу зовнішніх факторів.

Значимість проблеми також полягає в тому, що дослідження впливу цифрових технологій на процес соціалізації молоді ще не є достатньо вивченим у повному обсязі. Паралельно спостерігається постійне зростання випадків, пов'язаних із такими явищами, як кібербулінг, онлайн-шахрайство, поширення порнографії та іншими формами девіантної поведінки в інтернеті та інших структурах, пов'язаних з технологіями. Це, звичайно, породжує потребу у розробці нових методологічних підходів до аналізу цифрових девіацій, які б дозволили не лише ідентифікувати ці явища, але й сприяти розробці ефективних та практичних превентивних заходів на рівні шкіл, громад та навіть країни. Крім того, недостатня обізнаність громадськості небезпеки у цифровому просторі та відсутність адекватного контролю лише підкреслюють важливість подібних досліджень.

Об'єкт дослідження – це процеси та явища, пов'язані з впливом сучасних технологій на соціальну поведінку молоді, а також на формування та поширення девіантних форм поведінки.

Предмет дослідження – це специфічні фактори, через які цифрові технології впливають на девіантну поведінку молоді, включаючи такі аспекти, як використання соціальних мереж, інтернет-контенту, а також взаємодію в онлайн-просторі.

Огляд джерел. У дослідженні особливостей впливу сучасних технологій на поширення девіації серед молоді особливу увагу приділяється статистичному аналізу документів та матеріалів міжнародних організацій, таких як UNICEF, Europol, Deloitte та Pew Research Center. Ці портали містять власні дослідження та статистичні данні, які виходять з них. Достатня масштабність цих досліджень робить їх досить гнучкими та повними для використання у майже будь-якому окремому дослідженні.

Ці джерела надають можливість детально проаналізувати реальний стан проблеми впливу сучасних технологій на молодь, а також допоможуть у розробці ефективних стратегій для запобігання девіантній поведінці.

Огляд літератури. Теоретико-методологічною основою дослідження є основні праці на тему девіантної поведінки, котрі були написані такими класиками, як Еміль Дюркгейм зі своєю працею, яка дала основні відповіді щодо девіантності. Роберт Мертон у своїй роботі про соціальну структуру та аномію визначив причини девіантних проявів. Також використовувалась праця Толкотта Парсонса, яка одна з основних праць про девіантну поведінку.

У дослідженні використовувались також праці і українських дослідників, зокрема Олена Васильєва, яка вивчала вплив сучасних технологій на соціалізацію молоді. Варто відзначити, широкість різноманітних видів дослідження. У праці були використані не тільки загальна література про девіантну поведінку, але й багато вузьких праць про теорії та окремі чинники та особливості появи та функціонування різноманітних девіантних проявів у житті молоді та людства. Зокрема праця Мартіна та Говарда на вплив технологій на самооцінку молоді, праця Колодяжного про дезорієнтацію молоді в цифрову епоху та інші.

Мета дослідження – аналіз впливу сучасних технологій на поширення девіації серед молоді, зокрема вивчення механізмів, через які цифрові платформи і соціальні медіа сприяють формуванню девіантної поведінки, а також розробка рекомендацій для профілактики та корекції таких проявів у молодіжному середовищі.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати наукові підходи до вивчення девіантної поведінки, зокрема класичні та сучасні теорії соціології.
- Дослідити вплив цифрових технологій та соціальних медіа на формування девіантної поведінки серед молоді, визначивши основні фактори ризику та їхній механізм дії.
- Вивчити особливості та поширеність нових форм девіації, таких, наприклад, як кібербулінг, та інші явища в цифровому середовищі.
- Провести аналіз існуючих статистичних даних та міжнародних досліджень щодо девіантної поведінки молоді в умовах сучасних технологій.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано комплекс методів, що дозволив глибоко проаналізувати вплив сучасних технологій на поширення девіантної поведінки серед молоді. Основою роботи став аналіз літературних джерел, включаючи як зарубіжні, так і вітчизняні наукові дослідження, що дало можливість здійснити ґрунтовний огляд теоретичних підходів та попередніх емпіричних досліджень.

Одним із ключових методів був анкетний метод, який було використано під час проведення соціологічного дослідження онлайн-формату на базі університету. Це дослідження мало на меті зібрати дані про вплив цифрових технологій на поведінку студентів, зокрема про використання соціальних медіа та інтернет-платформ.

Крім того, були застосовані методи інтерпретації та узагальнення, що дозволило систематизувати отримані дані та зробити висновки щодо основних тенденцій у поведінці молоді під впливом технологій. Метод прогнозування допоміг передбачити можливі сценарії розвитку проблеми в майбутньому, а синтез сприяв об'єднанню різних підходів у єдину концептуальну модель.

Наукова новизна отриманих результатів. У процесі роботи було проведено соціологічне дослідження, яке вперше систематизує сучасний стан девіантної поведінки, що виникає під впливом цифрових технологій серед

української молоді. Це дослідження дозволило визначити ключові форми цифрових девіацій та особливості їхнього поширення в молодіжному середовищі України.

Також було проведено ґрунтовну систематизацію наукових праць і досліджень, що стосуються впливу сучасних технологій на розвиток девіантної поведінки серед молоді. Отримані результати дозволили розширити існуючі уявлення про специфіку девіантних проявів у контексті цифровізації суспільства, зокрема через аналіз національних і міжнародних джерел.

Наукова новизна полягає у комплексному підході до вивчення впливу сучасних технологій, що включає емпіричний аналіз, узагальнення теоретичних напрацювань і розробку практичних рекомендацій для профілактики цифрових девіацій серед молоді.

Практичне застосування одержаних результатів полягає у створенні звіту та рекомендацій, які чітко окреслюють проблему поширення девіацій серед молоді під впливом сучасних технологій. Також, до того ж ще, ці рекомендації пропонують конкретні шляхи вирішення та профілактики цього явища. Вони можуть бути використані в освітніх програмах, соціальних службах, а також державними установами, що працюють з молоддю, щоб зробити так зване попередження девіантної поведінки.

Особистий внесок автора. У процесі написання даної магістерської роботи було здійснено детальне дослідження проблеми девіантної поведінки серед молоді в контексті впливу на неї сучасних технологій. Були проаналізовані зміни у проявах девіантної поведінки в епоху до інтернету та після його масового впровадження, що дозволило визначити основні закономірності у розвитку поведінкових відхилень та їх еволюцію з плином часу. Особлива увага приділялася вивченню специфіки впливу соціальних мереж, онлайн-ігор та інтернет-контенту на формування агресивних і девіантних тенденцій поведінки серед молоді та також більш дорослих людей.

Для досягнення цілей дослідження автором було проведено анкетування серед вибіркової групи респондентів віком від 14 до 25 років. Це дозволило отримати емпіричні дані та зробити висновки щодо поточного стану девіантної поведінки під впливом цифрових технологій.

Таким чином, було зроблено внесок у вивчення трансформації девіантної поведінки в умовах сучасного інформаційного суспільства, а також запропоновано новий підхід до аналізу впливу цифрових технологій на молодь та визначені фактори, що посилюють ризики розвитку девіантних тенденцій у сучасних підлітків.

Апробація результатів роботи. Основні положення кваліфікаційного дослідження були представлені на II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філософії в сучасному світі», на Декаді студентської науки 2025 Маріупольського державного університету.

Характеристика змісту роботи. У кваліфікаційній роботі піднята надзвичайно актуальна тема, яка хвилює сучасне суспільство – девіантна поведінка, зокрема її прояви в цифровому середовищі. К тому же, у першому розділі ми розглянемо теоретичні основи цього явища, визначимо поняття девіантної поведінки та її зв'язок із сучасними технологіями. У другому розділі ми більш детально вивчимо цю проблему, розглянемо різні типи впливу цифрових технологій на формування девіантної поведінки, а також різноманітні форми девіацій та їхні прояви. Будуть наведені конкретні приклади, охарактеризовані особливості та відмінності таких явищ. Нарешті, у третьому розділі ми проведемо аналіз впливу сучасних технологій на молодь на основі результатів соціологічного дослідження, що дозволить систематизувати отримані дані.

Структура дослідження складається зі вступу, трьох розділів, останній з яких імпіричний, висновків до кожного розділу, загальних висновків, а також списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕВІАЦІЇ ТА ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

1.1. Поняття девіації: соціологічний та психологічний аспекти.

Поняття девіантної поведінки є ключовим для розуміння соціальних відхилень, які виникають у будь-якому суспільстві. До того ж, у різних наукових дисциплінах це явище трактується по-різному, що робить його багатограним для дослідження.

Сам термін "девіація" починає з'являтися у наукових публікаціях ще в першій половині ХХ століття, однак сьогодні він набув особливої актуальності через розвиток глобалізації та ослаблення зв'язків між культурами. Це спричиняє значний вплив на формування девіантної поведінки, яку можна визначити як поведінку, що відхиляється від загальноприйнятих соціальних норм. До того ж, згідно з поглядами Еміля Дюркгейма, девіація є невід'ємною частиною суспільного життя, оскільки відхилення від норм допомагають визначити межі прийнятної поведінки та підтримувати соціальну стабільність.

Дюркгейм вважав девіацію невід'ємною частиною кожного суспільства, вважаючи її не тільки неминучою, але й необхідною для його функціонування. Він зазначав, що будь-яке суспільство має певні норми та правила, і, як би досконало вони не були сформульовані, завжди знайдуться ті, хто їх порушить. За словами Дюркгейма, це не лише природно, а й корисно для суспільства, оскільки дозволяє йому розвиватися та пристосовуватися до нових умов. Девіація створює можливість перегляду моральних норм, їхнього оновлення та зміцнення соціальної солідарності через засудження порушень [19. с.67-69].

Роберт Мертон, доповнюючи та, можливо, трохи уточнюючи підхід Дюркгейма, у своїй теорії аномії запропонував розглянути девіантну поведінку як результат розриву між культурно прийнятими цілями та

соціально схваленими засобами для їх досягнення. Він виокремлює кілька типів адаптації до такої ситуації, серед яких особливе місце посідають декілька девіантних стратегій, такі як інновація, ритуалізм, ретретизм і бунт. Мертон наголошував, що в умовах, коли суспільство не забезпечує рівний доступ до засобів досягнення успіху, виникає напруга, яка може штовхати людей на девіантну поведінку [41]. Іншою мовою кажучи, до появи девіантної поведінки може призводити криза норм та будови самого суспільства. Але це дуже загальний висновок, про який буде ще пізніше сказано.

Психологічний аспект девіації розглядає відхилення від норм через призму внутрішніх мотивів, психічних процесів і особистісних характеристик окремої людини. Психологічна наука вивчає причини, що змушують індивідів свідомо чи підсвідомо відхилятися від загальноприйнятих норм. Часто девіантна поведінка стає наслідком стресу, психологічного тиску або впливу зовнішніх чинників, таких як соціальна ізоляція або втрата значущих зв'язків із суспільством [64, с. 21-28]. Одночас, суспільство саме створює ці умови, та вже демографічні, соціологічні, психологічні, історичні та інші фактори впливають на появлення девіантної поведінки.

Отже, з точки зору обох підходів, девіація є багатофакторним явищем, яке формується як під впливом соціального середовища, так і особистісних особливостей індивіда. У рамках сучасного суспільства, яке постійно змінюється та має дуже динамічну структуру, девіантна поведінка набуває нових форм і проявів, що зумовлює необхідність подальшого дослідження цього феномену та пошуку відповіді, чи позитивна або негативна роль цієї поведінки у нашому суспільстві.

Крім теоретичних положень Дюркгейма і Мертона, важливу роль у розумінні девіантної поведінки відіграє концепція, запропонована Парсонсом. Він підкреслює, що девіація впливає як на індивідуальну поведінку, так і на функціонування суспільства загалом, тобто на кількох рівнях одразу. За його словами, девіантні дії можна трактувати як порушення соціальних правил, що інституціоналізовані та закріплені на різних рівнях соціальної

структури [48]. Такий підхід дозволяє розглянути девіантну поведінку не тільки як відхилення від норм, але й як частину динамічного процесу адаптації індивіда до змін у суспільстві.

Парсонс також акцентує увагу на тому, що сучасні технології створюють нові умови для виникнення та поширення девіантної поведінки. Соціальні медіа та інші цифрові платформи відкривають простір для нових форм тих самих відхилень, таких як кібербулінг, шахрайство та інші інтернет-злочини, та навіть ще гірші форми, які ще можуть виникнути [48]. Це, в свою чергу, породжує потребу в розробці нових соціальних механізмів контролю та регуляції девіантних проявів, що, звичайно, важливо не тільки для молодіжної спільноти, але й для вже дорослих людей, вплив на яких, на думку автора, відбувається зовсім по іншому та може призвести також до поганих наслідків.

Щодо соціального контролю, слід зазначити, що соціальне осудження відіграє ключову роль у формуванні поведінки окремої людини в суспільстві. Девіантні дії порушують не лише встановлені правила, а й суперечать загальноприйнятим соціальним нормам. Це, в свою чергу, призводить до осуду з боку громади, адже це для них незвично та дико. Така поведінка викликає негативну реакцію у суспільстві, що проявляється через соціальну ізоляцію або санкції, як-от почуття сорому і вини, які поступово приймаються як легітимні самим індивідом і членами громади. Так і відбувається формування девіантної поведінки.

Крім того, за словами Еліаса, соціальне неодобрення формується через наявність чітких моральних меж у суспільстві. Воно проявляється через неприйняття девіантної поведінки, що, в свою чергу, призводить до соціальних санкцій, які спрямовані на збереження стабільності та гармонії у суспільстві, яке вже звикло жити за правилами, які формувалися роками, але не є десь прописаними. Іншими словами, подібні механізми соціального контролю є не просто реакцією на відхилення, а ефективним інструментом, що забезпечує адаптацію суспільства до нових викликів, таких як розвиток сучасних технологій і нові форми девіантної поведінки [20, с. 65-87].

Фуко пропонує цікавий підхід до розуміння механізмів соціального контролю, зокрема через інституціоналізацію та дисциплінарні практики. Він пояснює, що основні правила, які домінують у суспільстві, ті самі моральні правила, нав'язуються не тільки через зовнішню дисципліну, а й через внутрішню самодисципліну. Ця сила дисципліни є настільки ефективною, оскільки вона підтримується постійною загрозою викриття, що змушує індивіда добровільно приймати суспільні норми. Це є важливим базисом, завдяки якому й існує та функціонує суспільство [33, с. 58-60].

Девіанти, згідно з Фуко, виявляються маргіналізованими, оскільки вони не можуть утримувати власні цінності, а тому змушені підкоритися нормам суспільства через ізоляцію, нагляд і дисципліну. Як результат, девіанти підпадають під жорсткий контроль і згодом інтегруються у систему, втрачаючи власну незалежність [6, с. 123-125]. Це підкреслює, як суспільство створює потужні механізми соціальної адаптації.

Ще один цікавий погляд на девіантну поведінку запропонував Джон Лауб, розробляючи теорію «життєвого курсу». Він акцентував увагу на тому, що девіація може бути результатом різних життєвих подій і кризових ситуацій, які трапляються на різних етапах життя індивіда. Лауб підкреслював, що раннє втягнення у девіантну поведінку може стати «точкою біфуркації» в життєвому шляху людини, що веде до подальших порушень і відхилень.[33, с. 73]. Це відкриває можливість аналізу не лише конкретних випадків девіації, але й їхньої динаміки у часі та взаємодії з іншими соціальними факторами. Тобто, як вже було зазначено, суспільство та зовнішні чинники – головні фактори появи девіації і вони впливають саме на характер девіації, який залежить від подій у суспільстві та його настрою.

Також варто згадати Говарда Беккера, який розробив теорію стигматизації девіантів. Беккер вважав, що девіація – це не просто порушення соціальних норм, а наслідок того, як суспільство маркує певних осіб або групи як «девіантів». За його словами, девіантна поведінка багато в чому залежить від того, як суспільство реагує на неї, а сам процес стигматизації може

підсилити подальшу маргіналізацію та викликати більше девіантних проявів [6, с. 48].

З цього погляду, девіація є результатом не лише дій індивіда, а й соціальної реакції на ці дії, що створює певний цикл: чим сильніше стигматизується девіант, тим більше він залучений до порушень різноманітних соціальних та не тільки норм.

Теорія соціального навчання Альберта Бандури є ключовим внеском у розуміння того, як девіантна поведінка формується та розвивається у соціальних контекстах. Бандура підкреслював, що поведінка, включаючи девіантну, не виникає якось ізольовано. Люди вчаться через спостереження за іншими, дивлячись на те що вони роблять та як поводять себе у різних ситуаціях, моделюючи їхню поведінку та переймаючи певні моделі дій, що суспільством вважаються ефективними або привабливими в конкретних соціальних умовах. Це означає, що девіантна поведінка може поширюватися через спостереження за іншими людьми, які роблять щось, що можливо виходить за межі та порушують норми і, можливо, вони навіть отримують винагороду за таку поведінку [5, с. 22].

Ця теорія акцентує увагу на тому, що девіація може бути результатом не тільки особистих мотивів або внутрішніх психологічних процесів, але й впливу оточуючого середовища. Тобто відсутність контролю і пропаганди «правильної» поведінки може призводити до таких ситуацій. Однак що таке «правильна» поведінка і як у сучасному світі нав'язувати щось, де усі думки мають право на існування?

Особливо актуально це у контексті впливу сучасних технологій, коли молодь стикається з масовими культурними продуктами, які можуть пропагувати девіантні моделі поведінки через соціальні мережі, фільми, відеоігри та інші медіа-ресурси. А таких продуктів зараз багато, адже існує на зараз вже такий парадокс, де девіантна поведінка розглядається як нормальна, а ті суспільно прийняті норми, які люди знали раніше є для деяких, зокрема представників молоді, вже девіантними.

Теорія соціального навчання також відкриває шлях до розуміння того, як можна впливати на запобігання девіантній поведінці через формування позитивних моделей для наслідування. Показуючи молоді приклади поведінки, що відповідає соціальним нормам, можна ефективно змінювати їхні установки і дії.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, було розглянуто поняття девіації з соціологічних і психологічних аспектів, підкреслюючи, що девіантна поведінка є невід'ємною частиною суспільства, необхідною для встановлення соціальних норм, як стверджував Дюркгейм. Роберт Мертон пояснює, що девіація виникає через напруження між культурними цілями та можливостями їх досягнення, що також зараз вважається однією з базових теорій. Теорія соціального навчання Бандури вказує на вплив оточення та медіа на формування девіантної поведінки, а дослідження Беккера акцентують увагу на ролі стигматизації у соціальному контролі. Отже, девіантна поведінка є складним явищем, що формується під впливом різноманітних соціальних та культурних чинників та може мати як позитивний так і негативний характер.

1.2. Види девіантної поведінки серед молоді

Девіантна поведінка саме серед молоді є багатогранним явищем, яке може мати як негативні, так і позитивні аспекти. З одного боку, така поведінка може проявлятися через антисоціальні дії, такі як агресія, вживання наркотиків, кримінальна активність або участь у насильницьких групах. В сучасному світі ми бачили вже достатньо прикладів подібних груп, зокрема в Україні існує чимало. Ці форми девіації часто викликані соціальними, економічними та психологічними факторами, а зараз ще й технологічними, які можуть призводити до відчуження та соціальної ізоляції молоді.

З іншого боку, девіантна поведінка також може виявлятися у формі протесту проти усталених норм та цінностей, що може сприяти соціальним

змінам. Наприклад, молодь, яка виступає за права меншин, екологічну справедливість або інші соціально значущі питання, може бути охарактеризована як девіантна, хоча їхні дії, врешті-решт, сприяють розвитку суспільства. Таким чином, важливо враховувати контекст і мотиви, що стоять за проявами девіантної поведінки, оскільки вони можуть відображати не лише проблеми, але й можливості для позитивних змін.

Розуміння видів девіантної поведінки молоді дозволяє соціологам і психологам розробляти ефективні стратегії інтервенції, які можуть допомогти молодим людям адаптуватися до викликів сучасного світу, подолати свою негативну пристрась, або просто з нею увійти у світ. Це знання є також важливим для розробки освітніх програм та політик, спрямованих на підтримку молоді в період її соціалізації.

Відповідно до таких критеріїв, як вид порушеної норми та негативні наслідки девіантної поведінки, Є. В. Змановська виділяє три основні групи поведінкових відхилень:

- антисоціальна (делінквентна) поведінка;
- асоціальна (аморальна) поведінка;
- аутодеструктивна (саморуйнівна) поведінка [2, с. 34].

Саме тип девіантної поведінки, яку ми вивчаємо у цій праці, є аутодеструктивна поведінка.

В останні десятиліття наукові дослідження все частіше звертаються до проблеми девіантної поведінки серед молоді, адже це явище набуває нових форм та проявів, що викликані змінами в соціальному, економічному та культурному середовищі. Однією з найбільш розповсюджених форм девіантної поведінки є вживання психоактивних речовин та алкоголю. Навіть у сучасному світі, де існують комп'ютерні ігри, алкоголь та різні речовини є дуже поширеною девіацією. Для підтвердження цієї тези можна звернутися до дослідження, проведеного Всесвітньою організацією охорони здоров'я, яке вказує на те, що 8,8% усіх смертей пов'язані з алкогольною залежністю. Ці дані підкреслюють серйозність проблеми зловживання алкоголем та його вплив на

здоров'я населення, зокрема молоді, яка часто стає жертвою девіантної поведінки, пов'язаної з вживанням психоактивних речовин [16].

Дослідження показують, що молодь часто схильна до експериментування з різними речовинами, що може призвести до негативних наслідків для її здоров'я та соціального статусу [18, 188-197]. Вживання алкоголю та наркотиків може бути наслідком соціального тиску, бажання відповідати певним стандартам, що часто трапляється у підлітків, які хочут привернути увагу до своєї або ж спроби уникнути проблем та стресу.

Крім того, алкоголізм та вживання наркотиків можуть розглядатися як непрямі наслідки використання тих самих сучасних технологій. Високий рівень стресу та емоційне вигорання, яке, варто сказати, сучасному поколінню Z є дуже доречно. Тобто, це вигорання та стрес часто виникають через надмірне залучення в соціальні мережі та онлайн-ігри, можуть штовхати користувачів до пошуку швидкого полегшення, включаючи вживання алкоголю або психотропних речовин. Наприклад, соціальні мережі, де часто демонструється ідеалізоване життя, можуть створювати додатковий тиск, породжуючи відчуття незадоволеності та неповноцінності. Це, своєю чергою, спонукає до шкідливих способів «зняття напруги».

Трохи затягнемось в тему сучасного покоління молоді, яке називають дуже залежним. Покоління Z дійсно стикається з серйозним ризиком вигорання через досить значний стрес на роботі чи навіть у процесі навчання, викликаний зростаючими вимогами до умов праці, особливо з огляду на економічну та екологічну нестабільність, яка існує у капіталістичному суспільстві. Це призводить до більш частого звернення до так званих «залежностей» як до способу впоратися з емоційним навантаженням. За дослідженнями одної вченої, покоління Z частіше, ніж інші покоління, схильні до вигорання, яке знижує їхню психологічну стійкість і збільшує ризик звернення до таких форм залежності, як алкоголь чи наркотики, для подолання стресу на роботі. Експерти, зокрема психологиня Патріція Тамм, зазначають,

що нестабільність і високі очікування від роботи часто штовхають молодь до таких рішень [57, с. 34-56].

Алкоголізм може також підтримуватися постійним доступом до контенту, де вживання алкоголю нормалізується чи навіть романтизується. Наприклад, відео, зображення та історії в соціальних мережах, які пов'язують алкоголь з успішним відпочинком або способом уникнення проблем, підсвідомо формують позитивні асоціації, що особливо впливає на молодь з недосформованою критичністю мислення. У випадку з відеоіграми надмірний час, проведений онлайн, може також вплинути на порушення сну та соціальної ізоляції, які можуть сприяти шкідливим звичкам як формі заміщення емоційної підтримки.

Ще одним важливим аспектом є вживання марихуани, яке, як відзначають дослідники, стало більш розповсюдженим серед молоді. Дослідження показують, що зростання легалізації марихуани в деяких країнах може впливати на зниження стигми, пов'язаної з її вживанням, що, в свою чергу, може призводити до збільшення випадків її вживання серед підлітків [14, 122-136]. Молодь, яка вживає марихуану, часто не усвідомлює ризиків, пов'язаних із цим, які можуть бути колосальними. А також може ставати жертвою негативних наслідків, таких як проблеми з навчанням або соціальною адаптацією. До того ж, це викликає не тільки соціальні, але й проблеми зі здоров'ям, що, доречі, також має вплив на створення певної поведінки.

Проблема порушення шкільної дисципліни також є важливою темою в контексті девіантної поведінки молоді. Дослідження вказують на те, що молоді люди, які часто порушують правила в школі, можуть мати підвищений ризик займатися іншими формами девіації, такими як злочинність або агресія [34, с. 110-129]. Нерідко це пов'язано із соціально-економічними факторами, такими як бідність або відсутність підтримки з боку родини, що часто також може бути пов'язаним. А батьки взагалі відіграють дуже важливу роль в формуванні тої девіантної поведінки, адже родина – це головний соціальний

інститут для молоді, це те джерело соціалізації, яке дає не менш важливий вплив, ніж інше соціальне оточення.

Не менш важливими є прояви самопошкодження серед молоді, такі як нанесення собі увеччя або розлади харчової поведінки. Дослідження показують, що такі форми девіантної поведінки часто виникають як спосіб справитися з емоційним болем або стресом [1, с.145-167, 12, с.408-426]. Підлітки, які переживають труднощі у спілкуванні або проблеми в стосунках з ровесниками, можуть шукати виходу через фізичну шкоду, що вказує на потребу в психологічній підтримці та допомозі. Еннетт та співавтори його підручника про підліткову девіантність досліджували поведінку, пов'язану з девіантними проявами, такими як булінг і самопошкодження. Вони наголошували на тому, що ці девіації частіше спостерігаються серед підлітків, які відчують емоційну і соціальну ізоляцію [21, с. 122-140].

Їхні дослідження показали, що ці форми девіантної поведінки частіше виникають у підлітків, які переживають емоційну або соціальну ізоляцію, або мають обмежену підтримку від однолітків та близького оточення, тобо батьків або кращих друзів, якщо вони в них були. Основна гіпотеза дослідження полягала в тому, що девіантні дії не лише є такою реакцією на ізоляцію, а й можуть слугувати способом привернення уваги або самовираження, що зазвичай трапляється в умовах, коли інші форми комунікації виявляються неефективними та діти або підлітки не можуть достукатися до їх оточення, через що і страждають.

До того ж, варто звернути увагу на вплив сучасних технологій, які посилюють проблему порушення шкільної дисципліни, створюючи додаткові чинники, що сприяють відхиленню від правил поведінки. Соціальні мережі та онлайн-ігри стають джерелами негативного контенту, що впливає на формування агресивних і девіантних установок серед підлітків. Наприклад, вплив агресивних ігор може знижувати рівень емпатії та підвищувати рівень агресії, що проявляється в порушенні правил поведінки в школі. Крім того, постійний доступ до смартфонів на уроках знижує рівень концентрації учнів,

викликає роздратування у вчителів і часто стає причиною конфліктів між однолітками, що додатково посилює проблеми дисципліни в навчальному процесі. Афанасев взагалі на протязі усієї своєї праці каже, що сучасні цифрові технології значно змінюють механізми соціалізації молоді [3].

Важливою складовою дослідження було вивчення соціальних мереж підлітків, які часто мають великий вплив на їхню поведінку. Але ж, звичайно, не електронних мереж, тут йдеться про їх контакти, друзі та зв'язки з іншими. Підлітки, які перебувають у групах з високим рівнем девіантної поведінки, мали більшу ймовірність долучитися до таких проявів, як булінг, через тиск з боку однолітків і потребу бути прийнятим у групі. Самопошкодження та інші девіації також були поширені серед підлітків, які страждали від депресії або тривожних розладів і не мали доступу до підтримки від родини або друзів.

Проведене дослідження підтвердило, що соціальна ізоляція є ключовим фактором, який збільшує ризик девіантної поведінки серед підлітків, і що важливим є створення соціального контакту для конкретної дитини, що буде важливим чинником впливу на корекцію цієї поведінки.

Також важливо також сказати про проблему булінгу окремо, яка залишається актуальною в контексті девіантної поведінки серед молоді. Наукові роботи свідчать про те, що булінг може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я не тільки на жертв, але й на агресорів [63, с.413-436]. Діти та підлітки, які стають жертвами булінгу, можуть відчувати відчуження, депресію та інші емоційні проблеми, що, в свою чергу, може призводити до подальших проявів девіантної поведінки. З'являються комплекси, почуття про постійне засудження. Що там казати, булінг може навіть довести людину до самогубства.

У деяких випадках девіантне поведіння може переростати у формування субкультур, які є специфічними групами молоді, що розділяють спільні цінності, норми і способи життя, часто відмінні від загальноприйнятих. Тобто такі скупчення девіантів, які вирішили не відокремлюватись від спільноти, а знайти прихильників тієї ж течії, що й вони. Це явище можна

спостерігати у багатьох формах, таких як готика, панк, або хіп-хоп, які можуть включати в себе різні прояви девіацій.

Хіп-хоп культура, яка виникла в 1970-х роках у США, є багатограним явищем, що охоплює музику, танець, графіті, моду та різноманітні соціальні рухи. Вона стала важливим способом вираження ідентичності та переживань молоді, особливо у міських районах. Хіп-хоп виконує роль платформи для обговорення соціальних, політичних і економічних питань, а також для підняття голосу проти несправедливості.

Але з годами ця культура стала розвиватися не тільки на вулицях, а й у мережі, адже завдяки технологіям це дало новий етап розвитку цьому феномену. Хіп-хоп культура тісно пов'язана з сучасними технологіями, що суттєво вплинули на її розвиток й звичайно на популяризацію. По-перше, розвиток діджеїнгу та семплювання став можливим завдяки технічним винаходам 20го та 21го століття, таким як семплери АКАІ MPC і драм-машини Roland TR-808, які дали змогу створювати нові звуки та ритми. По-друге, варто сказати, завдяки інтернету, зокрема платформам YouTube, SoundCloud, Spotify, хіп-хоп став глобальним явищем, а нові артисти мають можливість самостійно просувати свою музику, використовуючи соціальні мережі для комунікації з фанатами [4, с. 45-55].

Також сучасні технології, як блокчейн та NFT, відкривають нові шляхи монетизації музики, що створює ефект підсилювання цього впливу цифрових інструментів на хіп-хоп індустрію [49, с. 73-82]. Тому сучасні технології не лише сприяють розповсюдженню хіп-хопу, але й формують нові тенденції в його розвитку та змісті.

Проте, незважаючи на позитивні аспекти, хіп-хоп також має елементи, які можуть бути пов'язані з девіантною поведінкою. Дослідження, проведене Мітчеллом, підкреслює, що вживання наркотиків і насильство є одними з тем, які часто з'являються в текстах хіп-хоп пісень. Ці теми можуть відображати реалії життя у неблагополучних районах багатьох міст, де молодь стикається з насильством, бідністю і безробіттям [43, с.45].

Крім того, такі елементи можуть формувати сприйняття молоді, сприяючи нормалізації насильства і зловживання наркотиками в їхньому середовищі. Хоча багато артистів намагаються донести соціальні проблеми та позитивні меседжі, інші можуть підсилювати негативні стереотипи, що призводить до розвитку девіантних моделей поведінки серед молоді.

Незважаючи на це, варто зазначити, що хіп-хоп також виконує важливу роль у формуванні спільноти та підтримці молоді. Через участь у хіп-хоп культурі молодь може знайти альтернативні шляхи самовираження, об'єднатися навколо спільних цінностей і сприяти змінам у суспільстві.

Варто зазначити, що завдяки технологічному прогресу відбулися сильні зміни у різних субкультурах, деякі змогли адаптуватися у цих реаліях, деякі так і залишились у оффлайн просторі і лише трохи контактують з інтернетом та цією «загадковою» мережею. Це звичайно вплинуло на їх розвиток та майбутнє. Наприклад, такі субкультури як Готи, майже не існують зараз, адже вони не змогли адаптуватися до таких великих змін у цій, можна сказати, війни за уваги молоді. Інтернет – це не просто нова технологія, це зараз самий сильний інструмент завоювання уваги людей, хто зможе його опанувати, зможе заробляти мільярди та привертати увагу мільйонів.

Інші девіантні підгрупи: Існують також інші субкультури, які формуються навколо специфічних девіантних поведінок, таких як наркотична залежність, злочинність чи вандалізм. Ці групи можуть з'являтися у відповідь на соціальну ізоляцію та труднощі з адаптацією до соціуму.

У останні роки в очах дослідників з'явилась ще один вид девіації, який необхідно дослідити. Досить актуальний і навіть небезпечний, адже сучасне суспільство так і сприяє розвитку цієї девіації. Цей вид поведінки називається ігроманією, а бо лудоманією. Дослідження Чарльза Вінфрі вказують на те, що ігроманія є однією з форм девіантної поведінки, особливо поширеною серед молоді. Під ігроманією він розуміє залежність від азартних ігор, але зараз цей термін також припадає на комп'ютерні ігри. Він підкреслював, що ця поведінка часто поєднується з іншими девіаціями, такими як вживання

психоактивних речовин, і може бути наслідком коморбідних психічних розладів, зокрема тривожних і депресивних станів. Молодь виявляється більш вразливою до ігроманії через відсутність навичок адаптації до вимог соціуму та схильність до ескапізму, коли реальність здається надто складною або неприємною [15, с.115-130]. На цьому етапі вони обирають ігрову реальність, бо вона здається більш легкою.

Поведінковий ескапізм у формі ігроманії, згідно з Вінфрі, є своєрідною відповіддю на стресові або травматичні ситуації. Молодь може використовувати азартні ігри як спосіб втечі від реальних проблем або неприємних емоцій, які звичайно трапляються у повсякденному житті, що ще більше підвищує ризик формування залежності. Крім того, ця форма девіації часто супроводжується ізоляцією від соціального оточення, зменшенням успішності в навчанні та втратами в особистих і професійних аспектах життя. Людина буквально попадає у пастку, виходить з реального життя.

Важливо відзначити, що коморбідність, про яку йдеться у дослідженні, стосується одночасного виникнення кількох психологічних або поведінкових розладів, що взаємно посилюють один одного. Наприклад, підлітки, схильні до депресії або тривожності, можуть шукати полегшення через азартні (комп'ютерні) ігри, що призводить до поглиблення психологічних проблем і ускладнює подолання залежності.

Вінфрі зазначав, що боротьба з ігроманією серед молоді повинна включати як соціальні, так і психологічні інтервенції. Важливим є підвищення обізнаності про ризики ігроманії, а також надання підтримки тим, хто вже стикається з проблемами азартних ігор або має схильність до цього виду девіації. Нажаль, в Україні з такою проблемою йде дуже складна боротьба, адже війна накладає свій слід на усе, у людей підвищується депресивний стан, війна, кучу проблем, багато хто втрачає роботу, тому ігри та різноманітні азартні залежності стають тим самим виходом з положення.

У цілому кінець 20 та звичайно 21 століття характеризується впливом сучасних технологій на людей. Зокрема існує високий вплив на молодь, який

деякі вчені вважають не дуже добрим. Розвиток ігроманії як раз припадає на 21 століття, але паралельно йдуть і інші залежності та пагубні важелі. Вплив сучасних технологій на девіантну поведінку досліджується багатьма науковцями, оскільки технології все більше впливають на соціальні взаємодії та психологічний стан людей. Наприклад, Ларрі Розен у своїй роботі "iDisorder" досліджує, як надмірне використання цифрових пристроїв і соціальних мереж впливає на психічне здоров'я, провокуючи такі девіантні прояви, як тривожність, залежність та соціальну ізоляцію. Він наголошує на тому, що цифрова взаємодія часто заміщує реальні соціальні контакти, що може призвести до порушень у поведінці, зокрема серед молоді [50, с. 110-131].

Ці дані підкреслюють зв'язок між технологіями та зміною моделей поведінки, включаючи девіантні прояви, такі як кібербулінг або залежність від відеоігор, а також, в чому і полягає основна небезпека, створюються нові види, які вчені і стараються дослідити.

Таким чином, можна сказати, що розуміння видів девіантної поведінки серед молоді є важливим для розробки ефективних стратегій профілактики та втручання, які можуть допомогти молодим людям знайти позитивні способи вираження себе та адаптації в соціумі.

1.3. Вплив соціокультурних змін на прояви девіантної поведінки

Соціокультурні зміни суттєво впливають на характер та інтенсивність проявів девіантної поведінки у суспільстві. У міру того, як суспільство трансформується під впливом глобалізації, урбанізації та розвитку медіа, змінюються й соціальні норми та стандарти поведінки у людей, і робиться це дуже швидкими темпами. Особливо помітним цей вплив є серед молоді, яка найчастіше піддається зовнішнім соціокультурним впливам, тому що саме вони більше прагнуть до чогось нового та, часто, незвичайного. Процеси

модернізації, технологічний розвиток, а також зростання популярності нових форм комунікації створюють нові можливості для самовираження, але водночас призводять до посилення маргіналізації окремих груп, посилюючи ти самі ризики девіантної поведінки.

Ці зміни, зокрема, відображаються в розмиванні традиційних соціальних структур та норм, які змінюються часто дуже швидко і у різних напрямках, що відкриває простір для нових форм девіацій. Сучасні технології, які невпинно проникають у всі сфери життя, також стають важливим фактором, що модифікує як поведінкові норми, так і самі концепції соціально прийнятної. Хоча технологічні досягнення приносять безліч переваг, вони також стають каталізатором для виникнення нових девіантних форм поведінки, таких як кібербулінг, інтернет-залежність та інші.

Соціокультурні зміни відіграють, можна сказати, вирішальну роль у трансформації девіантної поведінки, зокрема серед молоді, адже нові соціальні умови безпосередньо впливають на сприйняття норм та цінностей у суспільстві. Науковці, такі як Кліффорд Шоу та Генрі Маккей, підкреслювали значення соціокультурних факторів, вказуючи на те, що такі процеси, як урбанізація та індустріалізація можуть створювати соціальні умови, сприятливі для аномальної поведінки, тобто девіантної. Вони досліджували вплив соціального оточення на поведінку індивідів і дійшли висновку, що в умовах економічних та соціальних змін у суспільстві, таких як активна міграція, збільшення нерівності серед людей та сегрегація, а й ще все це під великим «ковпаком» який зветься Інтернет, що бере вплив на всі вже вказанні фактори. Молодь частіше піддається соціальному тиску, завдяки вказаним факторам, що веде до девіантних форм поведінки [60, с.75-95]. Це не є сюрпризом, але якщо копнути більш детально можна казати о цих змінах не як о девіантній поведінці, а як о змінах у поведінці при розвитку у суспільстві. Адже якщо зміни стосуються усіх частин суспільства, а такі великі навіть кардинально, то логічно припустити, що девіантні зміни це лише характерні

риси розвитку та зміни суспільства під впливом чинників, які є каталізаторами цих змін.

Девіантна поведінка не просто є характерною рисою соціальних змін, а виконує важливу функцію в суспільстві, яка підкреслює невідповідності між індивідуальними або груповими цінностями і домінуючими соціальними нормами. Тобто такий собі «детекор суспільства», який показує його стан. На відміну від звичайної реакції на соціальні зміни, про що було сказано, девіантна поведінка представляє собою порушення встановлених правил або норм, часто навіть на тих, що регулюються законом, а саме етичних, яке може бути наслідком глибоких структурних чи культурних змін у суспільстві.

Перш за все, важливо розуміти, що девіантна поведінка виникає не тільки як реакція на зовнішні зміни, але й як результат внутрішньої напруги в суспільстві. Наприклад, Едвард Кохен у своїх дослідженнях пояснював, що девіантна поведінка молоді часто є відповіддю на конфлікт між цілями суспільства і можливостями їх досягнення. У цьому сенсі, девіантність являє собою не просто новий тип поведінки, який виник через вплив чинників розвитку, а є саме протест проти існуючих соціальних структур [31, с.23].

Зміни в економічних і культурних умовах також сприяють поширенню девіантної поведінки. Наприклад, зростання індивідуалізму і ерозія традиційних соціальних зв'язків можуть спричинити відчуття так званої ізоляції, що часто призводить до девіантних проявів. Це підтверджується дослідженням Роберта К. Мертона, який пов'язував девіантність із неспроможністю певних соціальних груп досягти своїх соціальних цілей легальними методами, тому вони приходять до девіантних [41, с.102].

Крім того, згідно з дослідженнями Герберта Блумера, девіантна поведінка є продуктом соціальної взаємодії, де індивіди визначають і переосмислюють свої дії через призму змін у суспільстві. Це говорить о том, що девіантна поведінка часто розвивається через інтерпретацію та пізнання нових умов життя та очікувань, які не завжди відповідають колишнім нормам [10, с. 45].

Таким чином можна сказати, що девіантна поведінка не є просто відповіддю на соціальні зміни, але виступає більш глибоким процесом, що відображає конфліктні відносини між індивідуальними цінностями соціальних акторів і суспільними очікуваннями цих ж акторів на ці зміни.

Ще важливо сказати, що соціокультурні зміни дійсно суттєво впливають на послаблення традиційних інститутів контролю, таких як сім'я та громада, що має прямий вплив на формування девіантної поведінки, як одні з головних соціальних інститутів у процесі соціалізації, тобто становлення дорослої людини. Роберт Паркінсон наголошує, що втрата впливу цих інститутів призводить до зниження рівня соціальної інтеграції, що робить людей більш уразливими до нових культурних течій. Особливо це стосується молоді, яка, стикаючись із невизначеністю та суперечливістю соціальних норм, шукає нові шляхи самовираження, часто обираючи субкультури або нові форми поведінки, що можуть не відповідати усталеним суспільним очікуванням [47, с. 112-120]. Але завдяки інтернету, їх вибір становиться куди більш зрозумілим.

Це явище досліджувалося також іншими авторами, такими як Юліан Роттер, який акцентував на тому, що соціокультурні зміни викликають конфлікт цінностей між поколіннями. Молодь, з одного боку, піддається впливу глобальних культурних стандартів через медіа і технології, а з іншого — не отримує достатньої підтримки від ослаблених традиційних інститутів, в першу чергу від таких як родина, близькі та реальне оточення, що породжує відчуття ізоляції та маргіналізації, відокремлення від суспільства [51, с.45-50]. Людина є істота соціальна і вона потребує в людях та живому спілкуванню, медіа та технології дають трохи інше.

Такий конфлікт між поколіннями сприяє тому, що молодь частіше починає підпадати під вплив субкультур, які часто несуть в собі елементи протесту проти усталених норм. Наприклад, панк-субкультура або готика, які активно впливали на молодь у 80-90-х роках, формувалися як реакція на соціальні зміни та ослаблення традиційних інститутів контролю. Як зазначає

Беннетт, багато молодіжних субкультур виникали саме в періоди, коли традиційні соціальні механізми переставали бути ефективними, що посилювало схильність до девіантної поведінки [7, с. 75-85].

Соціокультурні зміни відіграють важливу роль у формуванні девіантної поведінки серед молоді. Ослаблення традиційних інститутів контролю, таких як сім'я та навколишнє суспільство, веде до зменшення соціальної інтеграції людей у суспільство та спільноту, що робить індивідів більш вразливими до впливу щойно з'явившихся культурних стандартів. У процесі зміни норм і цінностей молодь стає більш схильною до формування альтернативних соціальних моделей, часто пов'язаних із девіантними проявами. Але все ж таки не всі такі прояви можна назвати девіантними, адже результатом створення нових образів поведінки не завжди є девіантна «ненормальна» поведінка. Але також треба мати на думці, що поняття девіантної поведінки, яке визначили ще у 20му столітті, мусить завжди оновлюватись, зараз його актуальність вже не така як раніше, адже завдяки стрімким змінам у суспільстві те, що називалось девіантною поведінкою ще вчора, сьогодні вже норма для людей, і навіть не тільки для молоді.

Зокрема, розвиток субкультур або нових форм поведінки, які виходять за межі традиційних суспільних стандартів, є характерним наслідком соціальних трансформацій. Це підкреслює складність взаємодії між соціокультурними процесами та індивідуальною поведінкою, що часто призводить до конфліктів між поколіннями. Таким чином, девіантна поведінка не просто є результатом змін у суспільстві, але й відображає глибокі процеси, що впливають на моральні та соціальні орієнтири людей.

Висновки до першого розділу

Доки існує наше суспільство воно буде розвиватися, вчитися, падати та підійматися. Це постійний процес, який може, звичайно, різними законами та суспільними концепціями уповільнюватися, але він йде. І поки суспільство росте будуть з'являтися все нові і нові девіантні поведінки. Одна з проблем у тому, що водночас відрізнити девіантну поведінку від просто нової форми поведінки у сучасному суспільстві важко, але вже ж сучасні науковці та дослідники опираються на основні теоретичні дослідження, які були зроблені ще 100 років тому. Тому, перед тим, як розбирати проблему девіантної поведінки у сучасному суспільстві, треба зануритись у його основи та теоретичні засади, що і було зроблено у першому розділі.

По-перше, було підкреслено, що девіація є багатогранним соціальним феноменом, який вивчається як з соціологічної, так і з психологічної перспективи. Різні автори, такі як Дюркгейм, Мертон та інші, розглядали девіантну поведінку як соціальне явище, що проявляється в різних формах, зокрема у вигляді відхилень від встановлених соціальних норм і правил. Проте в сучасних умовах до традиційних підходів додаються нові виклики, зумовлені технологічними, культурними та іншими змінами, які формують сучасну молодіжну поведінку.

По-друге, детально розглянуто різні види девіантної поведінки серед молоді, такі як вживання психоактивних речовин, ігроманія, хуліганство, кібербулінг та інші прояви. Дослідження показують, що технології також відіграють важливу роль у поширенні таких форм девіантної поведінки. Наприклад, сучасні цифрові платформи та соціальні мережі створюють простір для розвитку таких форм, як залежність від онлайн-ігор або кібербулінг.

Також важливим аспектом є вплив соціокультурних змін на поведінку молоді. Як свідчить аналіз різних підходів, ослаблення традиційних інститутів соціального контролю, таких як сім'я та громада, робить молодь більш схильною до впливу нових культурних течій. Це сприяє формуванню

субкультур та альтернативних моделей поведінки, які часто мають девіантні риси.

Отже, перший розділ дозволив побудувати загальну картину теоретичних підходів до вивчення девіантної поведінки та впливу соціальних і культурних трансформацій на її прояви серед молоді. Подальше дослідження має зосередитися на детальнішому вивченні впливу сучасних технологій на поширення цих явищ.

РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПОШИРЕННЯ ДЕВІАЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ

2.1. Позитивний, негативний вплив технологій на молодіжну поведінку та ризики

Сучасні технології глибоко впливають на поведінку молоді, змінюючи спосіб їхньої комунікації, навчання та розваг. Діти обирають комп'ютерні ігри замість прогулянок на вулиці чи гри в футбол, а комунікація стала на рівні переписки з друзями у чаті, де всі знаходяться далеко друг від друга. Що там казати, навіть емоції замінили на «емодзі», що уявляються собою малюнки у соціальних мережах.

Завдяки доступу до інформації, можливостям для розвитку та інтеграції в глобальний світ, технології можуть стимулювати особистий і професійний ріст молодих людей. Однак, вони також несуть у собі певні ризики, серед яких залежність від гаджетів, кібербулінг і соціальна ізоляція. Порушення нормальної соціалізації, погіршення психічного здоров'я та підвищення рівня агресії — це лише частина негативних наслідків технологічного прогресу, а наслідки не дослідження цього процесу можуть стати ще куди гіршими ніж багато хто уявляє.

Одним із перших науковців, які звернули увагу на вплив сучасних технологій на молодіжну поведінку, був психолог Ларрі Розен. У своїй роботі "iDisorder: Understanding Our Obsession with Technology and Overcoming Its Hold on Us", він досліджував вплив цифрових технологій на психічне здоров'я і поведінку молоді. Розен наголошував, що тривале використання соціальних мереж та електронних пристроїв може призводити до психологічних порушень, таких як тривожність, залежність і соціальна ізоляція. Ці явища є особливо вираженими серед молоді, яка часто більш вразлива до впливу новітніх технологій через незрілість механізмів саморегуляції [50, с. 35-42].

Це дослідження підкреслює важливість балансування між позитивними та негативними аспектами використання технологій, особливо в контексті розвитку молодіжної поведінки та соціалізації.

І хоч проблема втручання сучасних технологій у життя молоді досить нова, про неї вже немало написали українські науковці. Іван Зязюн є однією з ключових фігур в українській педагогіці, що звертал увагу на роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні особистості молоді. У своїх роботах він підкреслював, що правильне використання цифрових технологій може сприяти розвитку критичного мислення, інноваційних навичок, а також підвищенню рівня самоосвіти та креативності серед молодих людей [40, с. 120-135].

Зязюн вказував на те, що технології повинні бути інтегровані в освітній процес відповідно до етичних і моральних стандартів певного суспільства, щоб уникнути негативних наслідків, таких як залежність від інформаційного простору або заміна живої комунікації віртуальними зв'язками. Він також наголошував на необхідності розробки спеціальних програм та методик, які б допомогли молоді використовувати ІКТ як засіб саморозвитку, а не як джерело девіантної поведінки чи соціальної ізоляції, але як ми бачимо, для запровадження таких методик потрібно не тільки бажання людини, а бажання суспільства та дія, якої в активному розумінні ми зараз ні у якій країні бачити не можемо.

Важно сказати, що його дослідження демонструють, що за правильного підходу технології можуть стати важливим інструментом у підтримці освітніх цілей і сприяти соціальній інтеграції молоді, а не лише виступати джерелом ризиків, пов'язаних з девіантною поведінкою. Він підкреслював важливість впровадження ІКТ в освітні установи, зазначаючи, що це може допомогти молоді ефективно адаптуватися до викликів сучасного світу, стимулювати інтелектуальний розвиток і відповідальне ставлення до використання цифрових ресурсів. Але варто попри все сказати, що у загальному плані, дослідження Бикова доводять, що такі аспекти, як порушення емоційного

фону, зниження успішності та соціальної ізоляції, що часто супроводжують надмірне використання інтернету [9, с. 45-67]. Тобто використання інтернету повинно бути «правильним».

Дослідження Дона Тапскотта, зокрема його робота "Growing Up Digital", є важливою віхою у вивченні впливу цифрових технологій на розвиток молоді. У цій книзі Тапскотт пропонує термін "цифрове покоління", описуючи молодь, яка зростала в епоху Інтернету і цифрових технологій зокрема. Автор наголошує, що ця молодь володіє унікальними навичками та сприйняттям реальності, сформованими під впливом цифрового середовища. Це зовсім інше сприйняття базових соціокультурних явищ, не як у минулого покоління.

Тапскотт вказує, що технології стимулюють розвиток когнітивних здібностей, таких як:

- Багатозадачність: Молодь, вирощена у світі Інтернету, звикає до обробки кількох потоків інформації одночасно. Вони можуть одночасно спілкуватися в месенджерах, шукати інформацію та споживати мультимедійний контент, що робить їх більш гнучкими у вирішенні різних завдань, наприклад, на роботі чи навіть під час навчання.
- Критичне мислення: Технології дозволяють молоді отримувати доступ до великої кількості інформації, що спонукає їх розвивати здатність оцінювати та аналізувати джерела, відокремлювати факти від думок і робити обґрунтовані висновки. Звучить гарно, насправді на сучасному прикладі ми бачимо, що це лише збільшило процентний відсоток лінії серед молодих людей.
- Швидке оброблення інформації: У зв'язку з тим, що інформація доступна в будь-який час, молодь вчиться швидко адаптуватися до нових знань, що є необхідним для ефективного навчання та професійного розвитку в сучасному світі [55, с. 34-56].

Крім того, Тапскотт наголошує, що нові технології сприяють розвитку молоді у таких аспектах, як співпраця та комунікація, оскільки вони мають

доступ до платформ, де вони можуть робити щось разом, спільно, а також це сприяє розширеному обміну знаннями. У контексті цього дослідження, молодь може бути більш успішною у сучасному глобалізованому світі, завдяки здатності швидко адаптуватися до мінливих умов, але самим важливим чинником є швидкість доступу до майже будь яких знань.

Дослідження Міллера і Вітера також виявили, що сучасні технології, зокрема онлайн-спільноти та соціальні мережі, можуть, по їх словам, значно підвищувати рівень соціалізації молоді. Автори стверджують, що такі платформи дозволяють молодим людям легко знаходити однодумців, обмінюватися думками та досвідом, а також будувати соціальні зв'язки [42, с.45-60].

Одним із ключових аспектів є те, що онлайн-спільноти можуть надавати підтримку молодим людям у важких життєвих ситуаціях. Наприклад, студенти можуть отримувати допомогу в навчанні, ділитися корисними ресурсами, або знайомитися з потенційними роботодавцями через професійні соціальні мережі, такі як LinkedIn, або інші платформи.

Міллер і Вітер підкреслюють, що технології створюють нові можливості для взаємодії між людьми, але в мережі, не у реальному житті, і ця взаємодія може бути особливо важливою для тих, хто відчуває соціальну ізоляцію або труднощі в реальному житті. Вони також зазначають, що соціальні мережі можуть сприяти формуванню групових ідентичностей і культури, що позитивно впливає на самооцінку та впевненість людей, зокрема молодих.

Що стосується статистики щодо впливу технологій на молодь у Європейському Союзі, останній звіт підкреслює, що молодь в Інтернеті все більше взаємодіє через цифрові платформи, що позитивно впливає на когнітивний розвиток і соціальні навички. Наприклад, більшість дітей у віці від 9 до 16 років повідомляють про позитивний вплив Інтернету на їхній навчальний процес і можливість доступу до корисних навчальних ресурсів.

Водночас існують ризики, пов'язані з надмірним використанням технологій. Дослідження, проведені в різних країнах ЄС, показують, що чим

більше часу молодь проводить в мережі, тим більше негативних впливів вона може зазнавати, таких як соціальна ізоляція або вплив на психічне здоров'я. Однак важливо відзначити, що баланс між позитивним і негативним впливом залежить від того, як молодь використовує технології, а також від участі батьків у цифровій активності своїх дітей [61].

Згадаємо про достатньо свіжу роботу однієї української авторки Оксани Васильєвої, яка у своїй роботі "Інформаційні технології як чинник соціалізації молоді в Україні" досліджує, як сучасні технології впливають на соціалізацію молоді, особливо в контексті України. Вона розглядає процеси інтеграції інформаційних технологій у різні сфери життя молодих людей, акцентуючи увагу на їхньому освітньому, культурному та соціальному впливі [13, с. 45-67].

Один із ключових аспектів дослідження Васильєвої стосується того, як інформаційні технології сприяють соціальній активності молоді, наприклад у соціальних мережах. Вона відзначає, що цифрові платформи відкривають нові можливості для участі молодих людей у громадських ініціативах, що, в свою чергу, сприяє формуванню соціальної відповідальності та громадянської свідомості. Через соціальні мережі та онлайн-спільноти молодь отримує змогу обмінюватися ідеями, підтримувати взаємодію з іншими членами суспільства та залучатися до громадської діяльності. Таким чином, сучасні технології стимулюють розвиток соціальних зв'язків, які позитивно впливають на їхню соціалізацію.

Іншим важливим аспектом дослідження є роль інформаційних технологій в освітньому процесі. Васильєва підкреслює, що цифрові інструменти полегшують доступ до освітніх ресурсів та і в цілому до інформації та знань, що сприяє розвитку критичного мислення та навичок самоосвіти у молоді. Вона також зазначає, що в умовах глобалізації сучасні технології дозволяють українській молоді інтегруватися в світовий інформаційний простір, отримувати доступ до передових знань і можливостей для професійного зростання. Але на світовому досвіді ми бачимо, що всі гучні

слова о користі інтернету часто не співпадають з реальністю, адже «наявність усієї інформації поруч» часто не використовується так як це планувалось, молодь більше грає у ігри.

Загальний висновок по дослідженню Васильєвої показує, що інформаційно-комунікаційні технології можуть відігравати позитивну роль у процесі соціалізації молоді, якщо їх використовувати свідомо і з урахуванням соціокультурного контексту.

Тепер поговоримо про негативний вплив, якого на думку багатьох фахівців досить багато. Однією з ключових проблем є розвиток залежності від технологій, що може призводити до психологічних, соціальних і навіть фізичних проблем, про що вже було сказано. Наприклад, дослідження Американської психологічної асоціації показують, що надмірне використання соціальних мереж і відеоігор пов'язане з підвищеним рівнем тривожності та депресії серед молоді, а також зі зниженням рівня самоповаги та соціальної взаємодії [22].

Серед інших наслідків — погіршення концентрації уваги та зниження здатності до глибокого мислення. Широке використання технологій створює так званий "ефект кліквої культури", коли інформація споживається швидко та поверхнево, що знижує здатність молоді до критичного аналізу та тривалої концентрації, вони часто відволікаються, інформація отримується дуже погано. Наприклад, дослідження науковців як Ніколаса Карра демонструє, що постійне переключення між цифровими завданнями призводить до ослаблення довгострокової пам'яті та загальної когнітивної функції [27, с. 45-78].

Ще одна небезпека – це феномен кібербулінгу, який набуває все більшого поширення серед молоді. За даними ЮНІСЕФ, кібербулінг в Україні стає все частішою причиною емоційних травм, а у важких випадках — навіть самогубств [61].

Зокрема, було встановлено, що близько 30% української молоді стикалися з кібербулінгом через соціальні мережі та месенджери. Цей звіт підкреслює, що кібербулінг не лише сприяє розвитку стресу, тривожних

розладів та депресії серед молоді та загалом і дорослих людей, але й може мати довготривалі наслідки на їхню соціальну адаптацію. Крім того, підлітки, які стали жертвами кібербулінгу, часто відчують емоційну ізоляцію та відчуженість від суспільства, що робить їх більш вразливими до соціальних ризиків та психологічних розладів, іноді це може призвести і до самогубств.

Таким чином, негативний вплив технологій на молодь є комплексним і потребує подальшого дослідження та аналізу, особливо з урахуванням швидкого розвитку цифрових інструментів та їх проникнення у всі сфери життя.

Негативний вплив сучасних технологій на молодь є однією з найбільш обговорюваних тем у сучасній соціології та психології, та загалом у світі, адже це є загрозою для майбутнього світу. Звучить трохи голосно, але розберемо факти. З одного боку, технології відкривають безліч можливостей для розвитку, освіти та соціалізації, але, з іншого боку, вони створюють певні ризики для емоційного та психічного стану молоді. Одним із головних аспектів негативного впливу є надмірне занурення у віртуальний світ, що призводить до соціальної ізоляції, втрати справжніх міжособистісних зв'язків та недостатнього розвитку соціальних навичок.

Роблячи висновок, скажемо, що сучасні технології мають як позитивні, так і негативні моменти впливу на поведінку молоді та і загалом людей. Звичайно, все це створювалось, щоб покращити життя людей та облегшити її, але тут має свій вплив і психологія людей: якщо щось отримати інформацію стане легше, не значить що люди будуть сильніше та швидше навчатися, часто це про лінь, адже створивши умови для комфортного життя, ніхто не подумав про мотивацію для ще більшого розвитку, для постійного навчання, більшого прогресу. Людям і так чудово, настільки, що цей комфорт переростає у справжню епідемію, лінь та залежність.

Насправді не можна так казати про всі, адже у загальному смислі інтернет та у цілому технології покращили життя, допомогли зробити багато

інновацій, тому девіантна поведінка на їх основі це більш побічний ефект, але дуже сильний.

2.2. Зв'язок між використанням соціальних мереж і проявами девіантної поведінки (агресія, залежність, соціальна ізоляція)

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя молоді, кардинально змінивши спосіб спілкування, отримання інформації та самовираження. Прямий контакт з однолітками зменшився, молодь полюбить затишний диван, де може спокійно попереписуватися з друзями, не виходячи з дому. Однак поряд з позитивними аспектами, такими як швидкий обмін думками та можливості для творчості, соціальні медіа створюють нові ризики для розвитку девіантної поведінки. Одним із ключових наслідків надмірного використання соціальних мереж є формування залежності, що поступово відволікає молодь від реального життя, веде до ізоляції та агресивних проявів у будь-якому віці, але це стає особливо небезпечним у підлітковому віці, коли соціальна ідентичність лише формується, а вплив оточуючих є критично важливим.

Дослідження останніх років демонструють зв'язок між активністю в соціальних мережах та збільшенням випадків агресії серед молоді. Онлайн-середовище надає анонімність і дистанцію, що полегшує прояви вербальної агресії та цькування, зокрема через феномени кібербулінгу. Крім того, надмірна присутність в соціальних мережах може спричинити залежність, коли молодь проводить більшість часу онлайн, нехтуючи соціальними взаємодіями в реальному житті, що, своєю чергою, призводить до ізоляції.

Бердвістелл наголошує у своїй праці, що невербальні сигнали, як-от жести, пози та міміка, є ключовими елементами комунікації, варто також це додати до нашого розділу про кібербулінг. Вони формують значну частину міжособистісного спілкування та впливають на емоційне сприйняття

співрозмовника ну і у цілому є великою частиною живого спілкування. У цифровому середовищі ці аспекти майже повністю втрачаються, що може призводити до неправильного тлумачення повідомлень і збільшення конфліктів [8, 123-130].

Наприклад, під час текстового спілкування в інтернеті, відсутність невербальних сигналів, від тон голосу або міміки, ускладнює розуміння намірів та дій іншої особи. Це створює сприятливі умови для виникнення кібербулінгу.

Щоб точно розуміти феномен соціальних мереж та їх негативний вплив на людей, розберемо одних із головних феноменів, який існує там – це кібербулінг. Кібербулінг — це форма агресивної поведінки, яка здійснюється за допомогою цифрових технологій, таких як соціальні мережі, чати, онлайн-ігри або мобільні телефони [61]. Він включає в себе образи, погрози, поширення чуток або компрометуючої інформації, зокрема фальшивих повідомлень або фотографій, спрямованих на приниження або залякування людини. Важливо зазначити, що на відміну від традиційного булінгу, кібербулінг може тривати цілодобово та поширюватися з великою швидкістю, охоплюючи широку аудиторію, що робить його особливо небезпечним для молоді. Про цей феномен вже казали раніше у цій роботі, але варто засередити увагу на тому, що це у більшості феномен соціальних мереж, де він і зародився, власно кажучи.

Поговоримо ще про соціальні мережі. Часто молоді люди, замість того, щоб розвивати комунікативні та соціальні навички в реальних ситуаціях: робити живий дитячий нетворкіг, гуляючи з друзями, вони проводять багато часу в онлайн-середовищі. Це теж налагодження контактів, але ну думку деяких фахівців, молодь дуже багато що втрачає у цьому процесі, і втрачає саме у дитинстві, що кардинально змінює їх у дорослому віці. Так, доведено, що негативний вплив сучасних технологій на молодь також проявляється у зниженні якості соціальних навичок. Зокрема, дослідження показують, що надмірна залученість в це онлайн-спілкування може перешкоджати розвитку

комунікативних здібностей у реальних життєвих ситуаціях. Спілкування через соціальні мережі та інші цифрові платформи обмежує можливості для вивчення невербальних сигналів, які є важливими для побудови емоційно насичених стосунків у реальному житті. Наприклад, дослідники вказують на те, що близько 65% соціального змісту спілкування передається через невербальні знаки, які важко помітити або повністю втрачаються під час онлайн-спілкування [58].

Це може призводити до виникнення психологічних проблем, таких як тривога, депресія та інші розлади, що супроводжуються. Постійне порівняння себе з іншими користувачами у соціальних мережах також може сприяти зниженню самооцінки та формуванню комплексу неповноцінності, важливо зберігати своє «Я».

Зміни у поведінці, викликані цими явищами, поступово стають новими нормами для значної частини молоді, що вимагає детального аналізу з боку соціологів, психологів та педагогів для подолання цих викликів.

Одне з відомих досліджень впливу соціальних мереж на молодь провів Джонатан Хайдт, соціальний психолог і професор Нью-Йоркського університету. У своїх роботах він говорить про те, що використання соціальних мереж може спричиняти значні зміни в психологічному стані молодих людей. Хайдт виявив, що зростання тривожності та депресії серед підлітків корелює з підвищеним використанням різноманітних соціальних платформ, таких як Instagram, Snapchat та Facebook. Він звернув увагу на те, що соціальні мережі не лише впливають на емоційний стан молоді, роблячи їх більше веселими або навпаки, але й навіть змінюють її соціальні пріоритети (змінюються цілі у житті, пропадає спрага до чогось або навпаки з'являється до чогось), спричиняючи формування залежності та агресії у загальному висновку [58, с. 78-95].

Особливу увагу Хайдт звернув на дівчат, у яких з початком використання соціальних медіа відзначено різке збільшення випадків тривожності та так званих самопошкоджень. Тут у приклад можна привести

різні випадки самогубств серед дівчат, поранень, які вони самі собі роблять, а також, що дуже важливо сказати, погіршуються стосунки з батьками. Пояснюється це тим, що соціальні платформи сприяють постійному порівнянню з іншими, що призводить до погіршення самооцінки, соціальної ізоляції та навіть депресії.

Одним із найбільш яскравих прикладів впливу соціальних мереж на поведінку молоді є дослідження, проведене Жаном Твенге у 2017 році. Твенге виявив, що покоління молоді, яке вона назвала "iGen" (коротко пояснюючи, тут йдеться про людей, які родилися після 1995 року), демонструє значно вищий рівень соціальної ізоляції, тривожності та депресії порівняно з попередніми поколіннями. Вона підкреслює, що починаючи з 2012 року, коли соціальні мережі, такі як Instagram і Snapchat, стали більш популярними, рівень самотності та кількість випадків так званих самопошкоджень серед молодих людей почав різко зростати. За її словами, такі платформи сприяють формуванню "культури порівняння," коли молоді люди постійно оцінюють своє життя через призму "ідеалізованих" версій інших людей [56, с. 103-121]. Тобто дивлячись на успішних людей, які можливо і не такі успішні насправді, але на картинці видають себе за таких, ти розумієш, що не є таким, і це викликає зовсім не мотивацію, а навпаки розчарування та депресію, що ти не такий і не можеш стати таким. Я як би людина не розуміла, що всі люди різні і мають різні можливості, вона кожного дня а можливо кожену годину бачить, який хтось багатий чи крутий, це впливає на свідомість і може навіть обесцінювати усі праці та кроки, які зробила ця звичайна людина у своєму житті. Тобто проблема дійсно дуже сильна і головна – вона ніяк не вирішується!

Варто ще сказати про феномен агресії, її поняття та форми в соціальних мережах. Агресія в соціальних мережах визначається як форма агресивної поведінки, яка проявляється у взаємодії користувачів через онлайн-платформи з іншими користувачами. Це може включати в себе різні дії, такі як образи, переслідування, приниження, публікацію компрометуючих матеріалів або

поширення дезінформації, до того ж часто це несе під собою дуже слабе підґрунття та має імпульсивний характер. Склавши загальну характеристику цього поняття, створимо основні пункти, які сповна характеризують агресію в соціальних мережах.

- **Анонімність.** Багато користувачів відчують себе вільніше при вираженні агресії, коли можуть залишатися анонімними. Це зменшує соціальний тиск і дозволяє висловлювати думки без страху наслідків.
- **Швидкість поширення.** Інформація в соціальних мережах розповсюджується дуже швидко, що може призвести до масового обурення або ескалації конфліктів в короткий термін.
- **Віртуальні переслідування.** Користувачі можуть стати жертвами кібербулінгу, коли агресія проявляється через постійне переслідування або цькування з боку інших. Варто зазначити, що почуття «вседозволеності», яке часто відчують особливо підлітки у соціальній мережі, дає їм можливість писати постійно погрози, але у реальному житті, вони бояться ще більше ніж жертва.
- **Соціальне вплив.** Агресивна поведінка може бути наслідком групового тиску, коли інші користувачі заохочують або підтримують агресивні дії, таким чином нормалізуючи агресію. Таке почуття характерне і для реального світу, у школах діти також стають жертвами колективного булінгу.
- **Психологічні наслідки.** Агресія в соціальних мережах може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я як агресорів, так і жертв, включаючи підвищений рівень тривоги, депресії та соціальної ізоляції, що у цілому характеризує девіантну поведінку.

Кажучи більш детально про форми агресії у мережі, то їх існує декілька. Від булінга та переслідування, які ми вже зазначили, до хейтерства, тролінга та інших. Розберемо.

Почнемо с хейтерства. Це, загально кажучи, використання мови ненависті. Мови, яка спрямована на дискримінацію, цькування чи приниження

людей за ознаками раси, національності, статі, релігії або інших характеристик.

Тролінг – це провокація та образи, де користувач навмисно провокує інших на конфлікти, суперечки або негативні реакції. З його допомогою користувачі хочуть отримати реакцію від іншого, щоб йому стало погано, він «вийшов з себе».

Доксінг – це вже частково незаконна дія. Це форма агресії, коли зловмисники публікують приватну або особисту інформацію про когось без їхньої згоди, з метою приниження, помсти чи навіть залякування.

А флемінг більш схожий на тролінг, де люди навмисно використовують надмірно емоційні, агресивні чи образливі висловлювання під час дискусій або суперечок [61].

У якості висновка можна сказати, що соціальні мережі можуть стати причиною різних форм девіантної поведінки серед молоді. Вони сприяють поширенню агресії, залежності та соціальної ізоляції серед людей, а особливо серед молодих. Постійна взаємодія в онлайні зменшує реальну комунікацію, що створює ризик для соціального розвитку та емоційної стабільності. Залежність від соцмереж послаблює життєвий баланс і може викликати відчуття самотності, тоді як агресивна поведінка в онлайн-середовищі часто не має реальних наслідків для користувачів, що призводить до її частого прояву.

2.3. Роль інтернет-контенту та анонімності у формуванні девіантних тенденцій

Анонімність в Інтернеті є важливим фактором, який впливає на формування девіантної поведінки серед молоді. Завдяки відсутності реальної ідентифікації та контролю, користувачі отримують змогу діяти безкарно, що часто призводить до зниження моральних норм і посилення агресивної

поведінки в мережі. Анонімність сприяє ризикованим діям, таких як кібербулінг, поширення фейкових новин та інших форм девіацій.

Феномен «ефекту онлайн-дизінгібіції», який вивчав Джон Саллер, пояснює, чому люди, діючи в онлайн-просторі, часто поведуться інакше, ніж у реальному житті. Анонімність знижує бар'єри між особистістю та соціальними нормами, що призводить до того, що індивіди стають менш стриманими у своїй поведінці. Зокрема, це означає, що людина в інтернеті почуватиметься вільніше висловлювати агресивні думки, займатися цькуванням або навіть брати участь у ризикованих чи протиправних діях. Сам інститут соціальних норм зроблен так, щоб його майже не контролювали, принаймі на законодавчому рівні, а контролюють його самі люди, які розуміють чому він потрібен і що вони не можуть а раціональному світі поводитись себе ірраціонально. Але всередині багато хто хоче поводити себе як завгодно, тому анонімність дає їм «маску безкарності» [52, с. 123-140].

Одним із ключових факторів цього феномену є відчуття безкарності. Анонімність забезпечує ілюзію відсутності наслідків, адже користувачі вірять, що їхні дії в онлайн-просторі не матимуть реального впливу на їхнє реальне життя. Це зниження почуття відповідальності часто призводить до посилення девіантної поведінки. Наприклад, користувачі можуть брати участь у кібербулінгу або залишати образливі коментарі, оскільки відсутність реальної ідентифікації знімає з них страх перед суспільним осудом чи покаранням, а це точно те, чого вони бояться.

Крім того, ефект онлайн-дизінгібіції пов'язаний із «знеособленням» спілкування: люди взаємодіють з екраном, а не безпосередньо з іншими людьми. Це сприяє зниженню емпатії та збільшує ризик агресивної поведінки.

Ці висновки підтверджує інший дослідник, а точніше дослідниця Ребекка Хефнер указує на те, що анонімність в Інтернеті створює ілюзію безкарності, що стимулює молодь до участі в ризикованих діях. Зокрема, вона зазначає, що онлайн-анонімність значно послаблює соціальний контроль та моральні обмеження, які зазвичай присутні в реальному житті. Це може

штовхати молодих людей до експериментування з протизаконними чи небезпечними вчинками, як-от кібератаки або кібербулінг, оскільки вони вірять, що їх не можна буде ідентифікувати [59, с. 54-68].

Такий вплив анонімності можна спостерігати на прикладі численних випадків онлайн-агресії, коли користувачі атакують інших, залишаючись невидимими, що знижує їхню відповідальність за власні дії. Анонімність також сприяє поширенню контенту, який порушує норми етики або закону, оскільки порушники часто не бояться наслідків, упевнившись у своїй безкарності.

Анонімність в інтернеті створює унікальне середовище, в якому зменшується соціальний контроль і підвищується ймовірність участі у незаконних діях. Важливим аспектом цього є феномен "деіндивідуалізації", який проявляється в тому, що люди, перебуваючи в анонімних онлайн-спільнотах, відчувають меншу відповідальність за свої дії. Це підкріплюється дослідженнями, які показують, що анонімність знижує бар'єри, що зазвичай заважають людям вчиняти протизаконні дії.

Ці явища набули великого розмаху у таких соціальних мережах, як Dark Web, де користувачі можуть залишатися повністю анонімними і робити, буквально, усе. Статистика свідчить, що саме там здійснюється значна частина незаконної діяльності, зокрема продаж заборонених речовин, торгівля людьми та кіберзлочини. За даними дослідження EU Cybercrime Centre на 2020 рік, понад 60% випадків кіберзлочинів у ЄС пов'язані з анонімністю користувачів в онлайн-середовищі [66].

Конкретний реальний приклад впливу анонімності на девіантну поведінку в інтернеті можна знайти в справі хакерської групи Anonymouse, яка використовувала свою анонімність для здійснення масштабних кіберзлочинів по всьому світу. Одним із найвідоміших інцидентів був злом компанії HBGary Federal у 2011 році, коли хакери викрали корпоративні дані та оприлюднили їх в інтернеті, завдаючи значних збитків компанії.

Важливо сказати також про контент в інтернет-просторі. Контент, доступний в Інтернеті, має суттєвий вплив на формування девіантних тенденцій серед молоді. Небезпечні виклики та челенджі, які популяризуються на платформах обміну відео та і в звичайних мережах, можуть спонукати молодь до ризикованих вчинків, іноді навіть дуже ризикованих. Наприклад, деякі челенджі, які пропонують молодим людям виконати небезпечні дії, стали причинами серйозних травм або навіть загибелі учасників, в Україні такою грою не так давно стала печально звісний «Блакитний кит».

Феномен челенджів став особливо помітним у соціальних мережах і на платформах для обміну відео, таких як TikTok, YouTube та Instagram. Багато з цих викликів стали вірусними та заохочували молодь до небезпечних дій, які ставлять під загрозу їхнє здоров'я та життя. Наприклад, "Tide Pod Challenge" у Америці передбачав споживання прального засобу, що призводило до численних отруень і госпіталізацій, але на відео це круто, а дивляться це діти, які хочуть бути такими крутими, як і автори.

Згідно з дослідженням Pew Research Center, більшість підлітків активно використовують соціальні мережі, і приблизно 60% з них стикаються з небезпечним контентом, що може підштовхнути їх до участі в небезпечних челенджах. Це свідчить про те, що необхідно розробити механізми контролю та освіти, які допоможуть молоді критично оцінювати контент і уникати небезпечних практик [65].

Контент, доступний в Інтернеті, особливо в умовах анонімності, стає потужним інструментом у формуванні девіантних тенденцій серед молоді. Це підкреслює важливість виховання цифрової свідомості та відповідальності, щоб захистити молодь від негативних впливів, які можуть мати серйозні наслідки.

Висновки до другого розділу

Дослідження впливу сучасних технологій на молодіжну поведінку та ризику виявило важливі аспекти, які формують як позитивні, так і негативні тенденції в житті молоді. Серед позитивних аспектів, які були розглянуті, слід зазначити можливості, що відкриваються завдяки використанню сучасних технологій для соціалізації, освіти та розвитку когнітивних навичок. Дослідження показують, що цифрові платформи можуть бути ефективними інструментами для навчання та розвитку, дозволяючи молоді розвивати навички критичного мислення, багатозадачності та швидкої адаптації до нових умов. Це підтверджується роботою таких авторів, як Дон Тапскотт, який підкреслює позитивний вплив технологій на молодь у своїй книзі "Growing Up Digital" [55, с. 34-56].

Проте, разом із позитивними змінами виникають серйозні ризики, пов'язані з використанням технологій. Зокрема, зростає рівень агресії, залежності та соціальної ізоляції серед молоді. Дослідження вказують на те, що соціальні мережі можуть стимулювати прояви девіантної поведінки, такі як агресія та кібербулінг. Анонімність в Інтернеті, згідно з "ефектом онлайн-дизінгібіції", знижує відповідальність за вчинки, що може призвести до збільшення агресивної та аморальної поведінки [52, с. 123-140].

Серед форм агресії в соціальних мережах виділяються тролінг, кібербулінг та онлайн-образи. Ці явища стають все більш поширеними, впливаючи на психічне здоров'я молоді та формуючи негативні соціальні взаємодії. Згідно зі звітом ЮНІСЕФ, кібербулінг має серйозні наслідки для молоді в Україні, зокрема у вигляді депресії та тривожності, що підкреслює актуальність цієї проблеми для суспільства [61].

Важливим аспектом є роль контенту, що поширюється в Інтернеті. Негативний вплив може мати не лише соціальні мережі, але й платформи, де обговорюються небезпечні практики. Феномен "челленджів" і їхнє негативне вплив на молодь свідчить про те, як анонімність і доступність контенту можуть спонукати молодь до небезпечних вчинків.

Отже, дослідження підтверджує, що сучасні технології, хоча й надають нові можливості для розвитку молоді, водночас несуть у собі серйозні ризики, які вимагають уваги з боку суспільства, педагогів і батьків. Важливо вживати заходів, спрямованих на підвищення медіаграмотності молоді та створення безпечного онлайн-середовища, щоб мінімізувати негативний вплив технологій і забезпечити їхнє ефективне використання для особистісного та соціального розвитку.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДЕВІАЦІЮ СЕРЕД МОЛОДІ

3.1. Методологічні принципи та підходи до дослідження

Сучасні технології суттєво змінили спосіб життя молоді, вплинувши на їхню поведінку та соціальні взаємодії. В умовах активного використання інтернету та цифрових платформ молоді люди стикаються з новими викликами, які можуть призводити до девіантної поведінки. Зокрема, використання соціальних мереж, форумів та інших онлайн-ресурсів може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Важливо вивчити, як ці технології впливають на формування соціальних норм, поведінкових патернів та виявів агресії, соціальної ізоляції і залежності.

У цьому контексті особливо цінним є проведення емпіричного дослідження, яке дозволить зібрати дані про цей феномен, вказати на існуючу ситуацію та визначити основні тенденції та зробити рекомендації.

Метою даного дослідження є аналіз зв'язків між використанням цифрових платформ і проявами девіантної поведінки серед молоді, що дасть змогу зрозуміти, які чинники сприяють формуванню ризикованих поведінкових моделей.

Дослідження впливу сучасних технологій на девіацію серед молоді має на меті виявлення зв'язків між використанням цифрових платформ, соціальних мереж і проявами девіантної поведінки. Зокрема, акцент робиться на тому, як інтернет-контент, анонімність і інші аспекти цифрового середовища можуть сприяти формуванню девіантних тенденцій.

Завдання дослідження:

- вивчення впливу цифрових технологій на поведінку молоді.
З'ясувати, яким чином онлайн-активність пов'язана з проявами

агресії, соціальної ізоляції та іншими формами девіантної поведінки;

- аналіз сучасних технологій як факторів ризику. Визначити, які саме елементи інтернет-контенту (форуми, соціальні мережі, відеоплатформи) найбільше впливають на молодь у формуванні негативних поведінкових патернів;
- збір та аналіз даних через анкетування. Розробити онлайн-анкету, спрямовану на збору інформації про використання соціальних мереж та сприйняття їхнього впливу на власну поведінку серед молодих людей;
- глибоке інтерв'ю з експертом у галузі медіації. Провести письмове інтерв'ю з фахівцем, який має досвід у роботі з молоддю та може надати цінні insights щодо впливу технологій на соціальні відносини та поведінку;
- визначення рекомендацій для суспільства. На основі отриманих даних розробити рекомендації для освітніх закладів, батьків та молодіжних організацій, спрямовані на запобігання девіантній поведінці в умовах сучасного цифрового середовища.

Щоб досить точно дослідити вплив сучасних технологій на появу девіантної поведінки важливо застосувати методологічні підходи, що дозволять зібрати як кількісні, так і якісні дані для отримання всебічного розуміння проблеми. Методологія такого дослідження повинна включати кілька ключових аспектів та розкривати проблему з деяких боків.

Дослідження впливу сучасних технологій на девіантну поведінку молоді вимагає застосування принципів системності та комплексності. Це два важливих принципа, без яких взагалі теоретична складова не матиме смислу та не може бути комплексно досліджена.

Принцип системності дозволяє розглядати використання технологій та пов'язані з ними девіантні тенденції як елементи складної соціокультурної системи, тобто ми дивимось на це як на велику систему з маленькими

механізмами усередині, в якій технологічні фактори тісно пов'язані з соціально-економічним становищем, культурним середовищем та психологічними особливостями молоді. Це підходить для формування моделей прогнозування можливих ризиків та взагалі факторів девіантної поведінки, що дозволяє більш ефективно реагувати на сучасні виклики суспільства, зокрема у сфері профілактики агресивних або антисоціальних проявів.

Принцип комплексності в свою чергу допомагає детально досліджувати взаємозв'язки, котрі існують між так званими аспектами впливу використання технологій і поведінковими змінами серед молоді. Він дає можливість враховувати, як психологічні, так і соціальні, культурні, економічні чинники, що формують реакцію молодих користувачів на інтернет, а також їх схильність до ризикованих чи взагалі девіантних дій. Цей підхід є також досить важливим для встановлення сутності природи цього феномену, встановлення його причинно-наслідкових зв'язків між користуванням певними технологіями, соціальною ізоляцією або ж підвищеною агресивністю молоді.

Але ж звичайно важливо мати якесь підґрунтя цих методів, чому використання цих міждисциплінарних методів важливо для будь якого дослідження не тільки у соціології. Звернемося до автора Г. М. Андрущенко, який у своїй праці наголошує на ролі комплексного підходу до вивчення поведінкових змін, викликаних технологічними факторами, в контексті сучасного українського суспільства [2, с. 45-67].

Крім того, В. С. Журавльов розглядає вплив інформаційного суспільства на психологічні особливості молоді, підкреслюючи, що саме системний аналіз взаємозв'язків між культурними, соціальними й технологічними елементами є основою для створення ефективних моделей профілактики девіантної поведінки [23, с. 20-32].

М. О. Колодяжний також детально аналізує значення принципу комплексності у вивченні девіантних поведінкових тенденцій, стверджуючи,

що інтеграція результатів із різних галузей знань допомагає розкривати багатогранність сучасних технологічних впливів на молодь [30, с. 112-130].

Тому ми можемо твердо сказати, що подібна методика дослідження є одною з самих основних у теоретичному дослідженні особливостей та компонентів проблеми.

Метод системного аналізу дозволяє розділити складне явище на підсистеми, тобто на малі явища, більш простіші, які легше досліджувати, виділяючи взаємопов'язані елементи, що сприяють глибшому розумінню структури і механізмів, через які технології впливають на девіантну поведінку. Наприклад, такий підхід допомагає виявити конкретні аспекти онлайн-контенту чи поведінкових тенденцій у соціальних мережах, що можуть призводити до проявів агресії або соціальної ізоляції [51, с. 87-101]

Методи абстрагування та генералізації дозволяють зосередитися на основних характеристиках досліджуваних явищ, усуваючи другорядні фактори, не потрібні в рамках цієї роботи. Це важливо зробити, щоб визначити основні технологічних впливи, які зумовлюють різні девіантні прояви у поведінці молоді, як от залежність від цифрових пристроїв або схильність до кібербулінгу [38, с. 44-58]

Метод порівняння є ключовим у дослідженні девіацій серед молоді, оскільки дозволяє зіставляти різні типи девіантної поведінки, зокрема порівнювати агресивні дії в онлайн- та офлайн-середовищі. Порівняння є одним з центральних методів та дозволяє конструювати міст між вже мавшими бути подіями та подіями, які трапляються зараз. Це дає змогу аналізувати вплив технологій у порівнянні з іншими соціальними факторами та прецедентами минулого та майбутнього, що формують девіантні тенденції [11, с. 62-76]

Метод формалізації надає можливість структурувати дані про різні види девіантної поведінки, використовуючи математичні та логічні схеми, що спрощує аналіз результатів і допомагає досліднику знайти ти самі закономірності, наприклад, як різні види онлайн-контенту корелюють з

певними формами поведінки. Використання формалізації також зменшує ризик суб'єктивного впливу дослідника на результати, що допомагає при написанні теоретичної частини вкласти більш точні данні аналізу, необхідні для подальшого розвитку ідеї у практичній частині [29, с. 109-126].

Такі методи як графічно-аналітичний та картографічний полегшують візуалізацію досліджуваних даних, створюючи діаграми і схеми, що відображають закономірності та кореляції між використанням технологій і девіантною поведінкою. Це допомагає розробити конкретні рекомендації для профілактики соціальних проблем, пов'язаних із технологіями.

Спираючись на наведені методи, можна зробити висновки про характер та механізми впливу сучасних технологій, зокрема інтернету та гаджетів, на створення, поширення та розвиток девіантних рис у молоді, а також важливо, щоб створити науково-практичну картину цього явища. Дослідження тенденцій поведінки молоді у взаємодії з технологіями є складним процесом, оскільки збір та аналіз даних щодо використання технологій часто потребує значних зусиль, часу та навиків. У цьому контексті, застосування вибіркового статистичних методів дозволяє отримати об'єктивну картину на основі даних певної вибірки, які можуть бути екстрапольовані на ширшу популяцію. Тобто, зробити повний огляд стану усього суспільства.

Аналізуючи вплив сучасних технологій, ми використовуємо кількісні та якісні показники, що дозволяють розкрити масштаби та особливості впливу цифрових платформ на поведінкові тенденції молоді. Важливим аспектом цього аналізу є не тільки вивчення емпіричних даних, але й напрацювання методів і стратегій, що можливо у майбутньому допоможуть мінімізувати негативні впливи технологій, такі як залежність від соціальних мереж, агресивна поведінка або соціальна ізоляція [40, с. 98-115].

3.2. Емпіричні дослідження розповсюдження та стану девіантної поведінки серед молоді, зокрема під впливом сучасних технологій

3.2.1. Кількісне дослідження впливу сучасних технологій на появи девіантної поведінки у молоді

Для проведення цього емпіричного дослідження на тему впливу сучасних технологій на девіантну поведінку серед молоді було використано кількісний підхід з використанням онлайн-анкетування. Опитування проводилося серед вибіркової сукупності, яка складалася з 102 респондентів — молодих людей віком від 14 до 25 років, що є типовими користувачами соціальних мереж та цифрових технологій, а також важливою вказівкою, чому саме цей вік був використаний – цей вік характеризує молодь і дуже добре підходить під середній і граничний вік студентів Маріупольського університету.

Основною метою дослідження є визначення зв'язку між використанням сучасних цифрових платформ, а також тим, як часто використовуються ці платформи і як між проявами девіантної поведінки, такими як залежність від соціальних мереж, агресія в інтернеті, кібербулінг і соціальна ізоляція. Відповідно до поставлених завдань, анкетування містило як закриті, так і шкальні запитання для більш глибокого аналізу та розуміння настроїв і поведінкових тенденцій респондентів, тобто молоді.

Збір даних здійснювався за допомогою Google Forms, що дало змогу охопити широку аудиторію та забезпечити зручний спосіб заповнення анкети респондентами, що дійсно актуально зараз, в час, коли за війни збирати відповіді особисто дуже важко і часто небезпечно. Вибірка була сформована за методом самовідбору, що передбачає добровільну участь респондентів, без відбору якихось конкретних людей. Такий підхід дозволив отримати значний масив даних для аналізу та побудови статистичних висновків щодо характеру впливу цифрових технологій на молодь у контексті розвитку девіантної поведінки.

Більшість респондентів (90%) користуються інтернетом щодня, 57% з них проводять в мережі від 4 та більше годин, тоді як 33% проводять лише від 1 до 3х годин у день в інтернеті. Менше години у інтернеті проводять 10%,

стільки же від загальної маси не користуються взагалі інтернетом щодня. Це підтверджує значну інтеграцію цифрових технологій у життя молоді, що може стати фактором ризику для розвитку залежності та девіантної поведінки.

На запитання, чи погано впливають сучасні гаджети на розвиток молоді, майже 60% відповіли, що не впевнені, але на 50% відсотків це судження можливо є вірним. Чітку думку по цьому питанню мають лише 40%, з яких 10% на 100% впевненні що так, погано впливає, а 30 говорять навпаки, що ні, не впливає. Тобто, можемо сказати, що у суспільстві існує майже нормальна картина щодо сучасних технологій. Майже тому що, сучасні технології дійсно не можна так зразу характеризувати як похі чи хороші, адже існує як користь так і шкода. Однак, наше «молоде суспільство» більш схиляється у сторону відсутності шкоди, що, можливо, показує нам погану обізнаність серед молоді, щодо можливих наслідків та шкід людині та суспільству, при використанні цих технологій. Багато хто не бачить нічого поганого, адже існує багато хорошого – ось у чому суть.

Аналіз популярності соціальних мереж серед молоді показав, що найбільш активно використовуваними платформами є Instagram (80% користувачів), TikTok (65%) та YouTube (60%). Це свідчить про значну привабливість візуального контенту, який ці платформи пропонують. Важливо зазначити, що ці соціальні мережі відрізняються своїм фокусом на коротких відеороликах, які швидко поширюються та викликають, зокрема, великий інтерес серед людей.

Деталізуючи цю статистику, звернемо увагу на те, чому обирають саме ці мережі. Instagram фокусується на візуальному контенті, зокрема фотографіях та коротких відео. Це створює таке середовище, де молодь постійно порівнює своє життя з іншими людьми, зокрема з ідеалізованими образами, що часто призводить до зниження самооцінки та спричиняє розвиток психологічних проблем, таких як тривожність та депресія. Адже у когось це є, а в мене немає.

TikTok пропонує контент, який швидко захоплює увагу завдяки коротким відео, які охоплюють різні теми, зокрема небезпечні челенджі та жарти. Часто це досить тупі та безглузді відео, які подобаються користувачам, адже це просто дивитись, не включаючи мозок, і не думаючи. Нажаль, це реальність сучасного світу, де люди відмовляються використовувати інтернет як базу усіх знань світу, а заробляють там коротку дозу дофаміну, завдяки безглуздим але смішним відео.

Популярність таких викликів серед молоді може спонукати їх до ризикованої поведінки з метою отримання лайків та підписників. Дослідження показали, що подібна участь у челенджах корелює з високим рівнем схильності до девіантної поведінки [56, с. 103-121].

YouTube є важливою платформою для споживання відеоконтенту, включаючи навчальні відео, розважальний контент та влогінг. Однак, контент з агресивними або насильницькими темами також може впливати на розвиток девіантної поведінки серед молоді, оскільки спонукає до повторення побаченого в реальному житті.

Професор Жан Твенге у своїй книзі iGen зазначає, що популярність соціальних мереж, таких як Instagram і TikTok, серед підлітків є однією з причин зростання рівня депресії та тривожності взагалі серед молоді. Вона пояснює, що постійне порівняння себе з іншими людьми через візуальні платформи може негативно впливати на психічний стан підлітків [56, с. 103-121]. Цьому також можемо знайти підтвердження у дослідженні, в якому на запитання: «як впливає контент у соціальних мережах на вашу самооцінку?», респонденти у більшості відповіли «Ніяк» - це було 55% людей, яких ми опитали, але все ж 29% кажуть, що мають негативний вплив на себе, інші зауважують навпаки позитивний вплив. Можна сказати, що в даному випадку можливо, що на більше людей йде негативний вплив, але ті 55% його не відчувають, або не інтерпретують, що є, доречі, одним з феноменів нашого суспільства.

Щодо ідеалізації суспільства, під впливом «гарних картинок», майже половина респондентів вважають, що іноді їм хочеться відповідати певним стандартам, заданим в інтернеті, 10% відчують це почуття постійно.

Джонатан Хайдт у своїй книзі *The Coddling of the American Mind* також акцентує увагу на існуючій небезпеці, яку несуть соціальні мережі, зокрема TikTok, через їхній вплив на психологічний стан молоді. Вона підкреслює, що такі платформи можуть викликати звикання та стимулювати розвиток девіантної поведінки через популяризацію небезпечних челенджів та агресивного контенту [58, с. 68-95].

Інша проблема полягає в популяризації контенту, що сексуалізує та об'єктивізує молодь, зокрема дівчат. Це також може знижувати самооцінку та спонукати до вживання нездорових дієт або інших небезпечних методів для досягнення "ідеальної" зовнішності, що спостерігається в дослідженнях Мартіна і Говард у 2018 році [37, с. 58-75].

Важливим агресором у інтернет-просторі є онлайн-ігри. Буквально кажучи, це звичайні комп'ютерні ігри, в яких можна грати за допомогою інтернету, тобто з іншими людьми. Звичайно, це породжує велику можливість в комунікації між людьми, а також конфлікти та своє специфічне спілкування, що варто зауважити, на основі того, що це ігровий віртуальний майданчик, а люди в основі – це молодь, поведінка і моральні якості, яких також засновані у більшому на комунікації у інтернеті. Тому у дослідженні треба було скорілювати користування онлайн-ігор і деякі характеристики респондентів.

Ітак, не грають взагалі 33%, трохи за 26% грають дуже рідко, а ось постійних гравців, які кожен день проводять у комп'ютері – майже 13%.

С другого боку, тільки 2 людини, тобто менше 2 процентів грають у ігри більш ніж 4 години на день, однак 19% грають 3-4 години, а 24% 1-2 години на день. Ці параметри можна назвати допустимими і вони не вказують на якісь явні признаки залежності від ігор среди респондентів, але пам'ятаємо, що в інтернеті все ж люди проводять багато.

Щоб детально роздивитися цю статистику, подивимось на конкретне питання, щодо залежності. Тут знов немає чоткої відповіді – 52% відчувають лише іноді залежність від інтернету та ігор, точно про залежність можуть сказати лише 18%. Інше питання розкриває більш глибоку суть цього блоку про години в інтернеті. Було поставлено питання, скільки друзів, які користуються інтернетом більш ніж 7 години на день має респондент, відповідь цікава – майже половина має 1 чи 2 таких друга, а 28% мають 3-5 таких людини.

Кібербулінг є однією з найбільш поширених і небезпечних форм агресії в онлайн-середовищі, особливо серед підлітків і молоді. Близько 60% респондентів у дослідженні зазначили, що стикалися з кібербулінгом, що свідчить про масштабність цієї проблеми. Це може включати різні форми цькування: образливі повідомлення, поширення чуток або особистих даних без згоди, а також загрози та переслідування через соціальні мережі.

Проблема кібербулінгу стає дедалі актуальнішою через зростаюче використання соціальних мереж, таких як Instagram, Facebook та TikTok, які доречі, дуже часто використовуються, згідно з опитанням. У них користувачі часто мають можливість залишатися анонімними. Анонімність інтернету знижує рівень відповідальності за власні дії, що сприяє поширенню агресії та підвищує ризик психологічного насильства. Дослідження Smith et al. 2008го року показують, що кібербулінг може призводити до важких психічних наслідків для жертв, таких як тривожність чи депресія, або навіть взагалі якісь суїцидальні думки [54, с. 367-374].

Одною з важливих тем – є існування різноманітних небезпечних спільнот. Дослідження подібних небезпечних спільнот в Україні показують, що такі групи можуть мати значний, інколи дуже пагубний вплив на молодь. Наприклад, групи, пов'язані з кібербулінгом, пропагандою суїцидальних настроїв і небезпечними челенджами, є серйозною загрозою для психічного здоров'я підлітків. Особливо це стосується так званих "груп смерті" або

спільнот, які активно поширюють небезпечні виклики серед молоді, наприклад, через TikTok або інші популярні соціальні мережі.

Згідно з дослідженням, проведеним на базі ЮНЕСКО, понад 60% підлітків в Україні брали участь у ризикованих викликах або контактували з небезпечним контентом в інтернеті. Крім того, майже 50% дітей і підлітків зазначили, що відчують психологічний тиск через активну участь у таких групах і нездатність покинути їх через страх соціальної ізоляції або осуду однолітків [62]. З іншого боку, наше дослідження має трохи інші результати – лише 9 процентів респондентів брали участь у подібних небезпечних організаціях. Можливо це результат того, що середній вік наших респондентів більш студентський, а ця проблема більш розповсюджена у підлітковому віці.

Однак взагалі подібні випадки також демонструють проблему недостатньої модерації контенту на великих платформах, таких як TikTok та YouTube, де часто поширюються відео з небезпечними інструкціями або челенджами без належної перевірки.

Щодо агресії у інтернет-мережі, більшість вважає, що агресія існує у більш ніж середній формі. Більш ніж 40% вважають, що рівень агресії високий або дуже високий, сама популярна відповідь – середній рівень, де майже 41%. С другого боку респондентів попросили оцінити рівень пропаганди агресії в інтернеті, де більш ніж 80% користувачів зустрічалися з цим в інтернеті, для 23% це навіть дуже часте явлення.

Деякі питання в дослідженні були про загальну користь інтернету для суспільства та молоді, як окремої його частини. Так, 55% людей згодні, що інтернет помірно, але сприяє розвитку особистості, 30% кажуть, що навіть значною мірою, але інші приблизно 15 відсотків кажуть про негативний вплив. Однак 38% часто стикаються з неправдивою інформацією, майже 14% взагалі дуже часто і тільки 9 відсотків ніколи не бачили неправдиву інформацію у мережі. Ця статистика змушує задуматись про прозорість інтернету.

Якщо брати користь інтернету саме для навчання, то 55% знаходять його корисним та, звичайно, беруть його як одного з перших помічників у навчанні. Але 19% вважають вплив інтернету на навчання навпаки негативним.

В опитуванні мала місце квота по віку та статі. Більшість респондентів – жінки (53%) у віці з 18 до 25 років.

Результати дослідження підтверджують, що сучасні технології мають значний вплив на формування моделей поведінки серед молоді. Висока частота використання соціальних мереж, велика кількість часу, проведеного в молоддю в інтернеті, а також контакт з агресивним контентом сприяють розвитку девіантної поведінки та виникненню психологічних проблем. Для зменшення негативного впливу сучасних інформаційних технологій на молодь можна дати рекомендацію о необхідності розробляти освітні програми з підвищення рівня медіаграмотності, забезпечувати психосоціальну підтримку та впроваджувати механізми захисту від кібербулінгу та небезпечного контенту.

3.2.2 Якісне дослідження

У межах якісного дослідження було проведено глибоке інтерв'ю з експертом у галузі медіації та девіантної поведінки. Метою цього інтерв'ю було отримати фахову оцінку щодо сучасних тенденцій девіантної поведінки серед молоді та вивчити вплив цифрових технологій на її розвиток. Для збору якісних даних було складено детальну анкету з відкритими питаннями, яка охоплювала різні аспекти взаємодії молоді з соціальними мережами, онлайн-контентом сучасними технологіями загалом та девіантною поведінкою як таковою взагалом.

Інтерв'ю проводилось у онлайн форматі за допомогою платформи ZOOM, що дозволило отримати розгорнуті та глибокі відповіді на поставлені питання. Такий формат дослідження дав змогу отримати часто дуже фахові коментарі, що базуються на реальному досвіді роботи з молоддю та знанні про

сучасні проблеми, пов'язані з девіантною поведінкою в умовах зростаючого впливу цифрових технологій.

Цей підхід дозволив глибше зрозуміти погляди професіоналів на проблему, а також отримати експертну оцінку щодо профілактики та методів подолання девіантної поведінки серед підлітків і молоді в умовах сучасного інформаційного середовища та, звичайно, допомогло оцінити сучасний стан суспільства та динаміку зростання девіації.

Наш експерт дал згоду на обробку даних та попросив залишити своє ім'я у таємниці, тому в процесі опису відповідей ми будемо називати його просто експертом.

Щоб зрозуміти чим займається наш експерт у своїй професійній діяльності, було задане до цього питання. У своїй роботі як медіатора він має справу з широким спектром ситуацій, які часто включають людей з девіантною (або такою, що відхиляється від норми) поведінкою. Також було позначено о важливості медіації, адже як зазначає експерт: «медіація в цьому контексті є особливо важливою, оскільки такі люди можуть мати труднощі у спілкуванні та регулюванні конфліктів, і медіатор стає важливим посередником у процесі вирішення суперечностей, допомагаючи їм розвивати навички ефективного діалогу та саморегуляції».

У своїй роботі з молоддю, яка має девіацію експерт зазначає самим важливим допомогти їм зрозуміти власні емоції, побудувати здоровіші моделі спілкування та знайти конструктивні способи вирішення конфліктів.

Було поставлено питання щодо особливостей девіантної поведінки, які зустрічає сам наш експерт у своїй практиці. Серед них він виділив імпульсивність і недостатній самоконтроль, Прагнення до самовираження та протесту, адже часто така поведінка стає способом заявити про себе чи протестувати проти усталених норм. Також він зазначає, що молоді люди з девіантною поведінкою часто почуваються відчуженими або ізольованими від однолітків чи родини, а ще девіантна поведінка часто є способом компенсувати низьку самооцінку, невпевненість чи емоційну травму.

Важливою цікавою рисою наш експерт назвав, що у деяких випадках девіантна поведінка є наслідком прагнення до нових, сильних відчуттів, що характерно для молодого віку, та і взагалі підвів увагу над тим, що девіантна поведінка серед молоді є багатограним явищем, яке часто поєднує в собі особисті, соціальні та психологічні фактори.

Серед девіацій, які зараз найбільш поширені серед молоді, та з якими наш експерт часто зустрічається, виділяється інтернет-залежність, але не в більшій мірі, зараз на думку автора все ще актуальними лишаються також агресивна та конфліктна поведінка, де словесна агресія, фізичні конфлікти або булінг у різних формах. Деструктивна поведінка та схильність до самопошкодження, залежність від психоактивних речовин, кримінальна поведінка або дрібні правопорушення, шкільна та соціальна дезадаптація та навіть ризикована сексуальна поведінка, де ця поведінка може бути наслідком бажання відчувати себе дорослішими, отримати визнання або як спосіб пошуку близькості.

Однак серед тенденцій, які зараз можна бачити в розвитку девіацій серед молоді, експерт однозначно виділяє вплив сучасних технологій. Зокрема зростає розвиток булінгу: «молодь все частіше використовує соціальні мережі для вираження агресії та вирішення конфліктів». Зокрема експерт виділяє, що кібербулінг часто має серйозні психологічні наслідки для жертв, викликаючи депресію, тривогу і навіть суїцидальні думки.

Також він виділяє такі тенденції, як зростання ризикованої поведінки в соцмережах та участь у небезпечних челленджах, сильна залежність від гаджетів та інтернету, що «може призводити до проблем із соціальною адаптацією, ізоляції, депресії та тривожності, оскільки життя в мережі стає для них важливішим за реальні стосунки». Взагалі виділяючи, експерт каже про зріст впливу технологій та те, що така поведінка може мати глибокий вплив на психологічне здоров'я, соціальні навички та здатність до побудови здорових стосунків.

Наш експерт зауважує, що попри появу нових видів девіації, технологій також створюють нові умови для вже існуючих. Наприклад, інтернет спрощує доступ до інформації про наркотики та інші речовини, а також дозволяє здійснювати їх придбання, що значно підвищує ризик вживання психоактивних речовин серед молоді. Проблематику брехливої інформації в інтернеті експерт озвучує так: «молодь часто піддається впливу фейкових новин або контенту, що може викликати страх, агресію або ненависть до певних соціальних груп».

Експерт також привів приклад на наш запит коли технології суттєво вплинули на підлітка. З його слів, один з його клієнтів, підліток, пережив серйозний кібербулінг у соціальних мережах. Його фото та особиста інформація були опубліковані без його дозволу, і згодом це призвело до агресивних коментарів, образ та знущань з боку однолітків. Цей досвід викликав у нього глибоке емоційне травмування, що проявлялося в депресії, тривожності та замкнутості. Він став відчувати соціальну ізоляцію і втрату довіри до людей, що стало основою для негативної зміни його поведінки – він почав уникати реального спілкування, вважаючи його небезпечним.

Інший приклад, де підліток проводив понад 12 годин на добу в онлайн-іграх і соціальних мережах, що призвело до порушення його реальних соціальних контактів. Він почав ігнорувати навчання та міжособистісні стосунки, замінивши їх віртуальними. Це спричинило у нього депресивні настрої, низьку самооцінку та відчуття порожнечі. Віртуальний світ став для нього єдиним місцем, де він почувався комфортно, однак реальне життя ставало все більш неприязним і важким для адаптації.

Обидва ці приклади показують нам дійсний та, можна сказати, жахливий вплив на людину сучасними технологіями, які призначені бути помічниками людині, але їх використання часто має пагубні наслідки.

Прояви девіатної поведінки, із досвіду експерта, найбільше припадають на вік від 14 до 24 років. Це пояснюється активним пошуком ідентичності та тим, що проходить соціальна адаптація, молоді люди можуть виявляти більше

ризикових та девіантних форм поведінки. Цей вік також пов'язаний із емоційною нестабільністю, гормональними змінами, що часто є катализаторами для вираження протесту чи відхилення від норм.

Також можна відокремлювати поведінки хлопців та дівчат. Хлопці частіше виявляють девіантну поведінку через фізичне насильство, агресію або ризиковані поведінкові акти. Дівчата частіше демонструють девіантну поведінку через соціальні мережі, такі як кібербулінг, маніпуляції, а також через низьку самооцінку, пошук визнання через фізичні образи або сексуалізацію.

Були також відкоремлені зовнішні фактори з досвіду експерта, які впливають на розвиток девіантної поведінки. Серед них сімейне середовище, адже молоді люди, які виховуються в умовах конфліктів, насильства, емоційної або фізичної ізоляції, частіше демонструють девіантну поведінку. Також відокремлюється соціально-економічний статус, відчуття приналежності до групи однолітків і тиск з боку цієї групи є також важливими факторами, ну і звичайно медіа та соціальні мережі.

Для боротьби з девіантною поведінкою важливі не лише превентивні заходи, які можуть запобігати появі такого роду поведінці, але й робота постфактум, тобто рішення вже існуючої проблеми. Тут на допомогу приходять саме психологи та медіатори. Наш експерт поділився деякими своїми методами.

Одно з перших - інтересно-орієнтований підхід. Експерт на цьому етапі як медіатор допомагає учасникам конфлікту зрозуміти, що саме стоїть за їхніми вимогами, та допомагаю в пошуці варіантів, які б задовольняли ці інтереси. Далі - кооперативний підхід. Тут розуміється робота разом з клієнтом, де встановлюється взаєморозуміння та пошук рішення. Важливо також користуватися технікою активного слухання, де важлива підтримка з боку медіатора та розуміння проблеми. Ну ще скажемо про техніки переформулювання, де експерт дозволяє клієнту побачити проблеми з іншої сторони.

Однією з методик, яка буде ефективна в боротьбі проти девіантних проявів буде тренінг розвитку соціальних якостей. Наприклад, наш експерт проводить ці тренінги, що включають рольові ігри, в яких учасники практикують навички активного слухання, конструктивного вираження своїх думок та емоцій, управління конфліктами та ефективної взаємодії в групі. Також у деяких випадках буде ефективна робота з батьками або близькими родичами, якщо корень проблеми йде, хоч і частково звідти. Наш експерт, наприклад, проводить сімейні консультації, де вони обговорюємо сімейні стосунки, роль батьків у вихованні, а також допомагає їм розвивати ефективні стратегії підтримки своїх дітей. Також наш експерт пропонує проводити профілактичну роботу. Сюди може входити різноманітні заходи в школах, університетах та інших закладах. Робота може бути у виді лекції о наслідках і шкоді девіантної поведінки, та о том, що діти мусять обережніше користуватися інтернетом.

До цього також входить комплекс мір щодо зменшення впливу технологій на молодь. На перший план наш експерт ставить навчання молоді комп'ютерної грамотності. Для ігроманів, якими особливо є діти, краще щоб батьки вчили становити межу у використанні цифрових технологій. Ще одно – пропаганда здорових інтернет ресурсів, де молодь може навчатися, добро спілкуватися між собою, без негативу та поганого впливу. Але експерт зауважує, що «Використання технологій не повинно замінити реальне спілкування. Робота з емоційною інтелігентністю та розвиток соціальних навичок допомагають молоді краще справлятися з емоціями, самовизначенням та соціальними викликами. Це включає тренінги з управління стресом, конфліктами, розвиток навичок емпатії та самоусвідомлення».

У кінці експерт робить висновок, що девіантна поведінка під впливом сучасних технологій – як ніколи предмет дослідження багатьох науковців, однак присутність самих технологій у житті молоді не є чимось поганим, тут важливо лише вміти спрямувати їх вплив у правильному напрямку і до цього повинні долучатися як самі люди, так батьки і навіть ціла країна.

Висновок до третього розділу

Девіантна поведінка у молоді – досить велика проблема, яка існує у суспільстві, особливо на початок 21го століття. Це момент, коли з'явився інтернет і почали свою активність нові більш проблемні види девіації. Дослідити їх – це ще одне велике питання, тому для цього у цьому розділі було проведено два основні дослідження: кількісне опитування серед молоді та якісне глибинне інтерв'ю з експертом у галузі медіації та девіантної поведінки. Обидва методи дозволили розкрити різні аспекти взаємодії молоді з сучасними технологіями, а також їхній вплив на формування девіантних моделей поведінки.

Щодо опитування серед вибіркової сукупності, що складалася зі 102 респондентів віком від 14 до 25 років, то воно показало, що використання сучасних технологій, особливо соціальних мереж, має суттєвий вплив на психологічний стан молоді. Основні результати дослідження свідчать про такі існуючі тенденції:

- По-перше, популярність соціальних мереж. Instagram, TikTok та YouTube є найбільш популярними платформами серед молоді. 80% респондентів активно користуються такою платформою, як Instagram, що говорить про значну роль візуального та розважального контенту в житті підлітків. Це може впливати на самооцінку, адже молодь постійно порівнює своє життя з ідеалізованими образами, що провокує тривожність і депресивні настрої.
- По друге, рівень залежності від інтернету. Більше половини опитаних (57%) проводять в інтернеті від 4 годин на день, що може свідчити про високий рівень залученості та ризик розвитку інтернет-залежності. Понад 18% респондентів визнали наявність залежності від соціальних мереж або онлайн-ігор, що є тривожним сигналом для подальшого дослідження цієї проблеми. До того ж, багато людей не признає

існування у себе проблеми, з чого робимо висновок – реальна статистика гірше.

- По-третє, прояви кібербулінгу. Близько 60% респондентів зазначили, що стикалися з кібербулінгом, новим особливо небезпечним видом девіації, що свідчить про розповсюдженість цього явища в онлайн-середовищі. Ця форма агресії негативно впливає на психічне здоров'я підлітків, спричиняючи тривожність і депресію, а головне – основна частина кібербулінгу – агресія.

Глибинне інтерв'ю з експертом у сфері медіації надало більш глибоке розуміння впливу сучасних технологій на формування девіантної поведінки серед молоді та підтвердило кілька поставлених у процесі написання цієї роботи гіпотез. Наведемо основні та важливі тези, що сказав експерт.

- Анонімність – зло. Експерт наголосив на тому, що анонімність в інтернеті сприяє поширенню агресії, кібербулінгу та іншим формам девіантної поведінки. Молодь відчуває меншу відповідальність за свої дії, що підсилює їх схильність до ризикованої та агресивної поведінки.
- Небезпечні інтернет-спільноти. Експерт відзначив зростаючу популярність небезпечних інтернет-груп серед підлітків, таких як "групи смерті" або спільноти, що поширюють небезпечні виклики, челенджі, зокрема в таких групах йдеться про пропаганду наркотиків. Це свідчить про необхідність розробки профілактичних програм, спрямованих на підвищення рівня медіаграмотності та обізнаності молоді щодо можливих ризиків.
- Ну і психологічні наслідки, в яких фахівець акцентував увагу на збільшенні кількості випадків тривожних розладів та депресії серед молоді, що безпосередньо пов'язане з частим використанням соціальних мереж і інтернет-простору взагалі. Постійний перегляд ідеалізованих образів, тиск від дотримання "стандартів" інтернет-спільнот і порівняння себе з іншими сприяє формуванню негативного образу себе та підвищенню рівня стресу.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження на тему "Особливості впливу сучасних технологій на поширення девіації серед молоді" дозволило виявити певну кількість важливих аспектів, що стосуються взаємодії сучасних цифрових платформ та соціальних медіа з поведінковими патернами молодого покоління.

1. Проведений ретроспективний аналіз показав, що девіантна поведінка як соціальне явище має складний багаторівневий характер. Класичні теорії Дюркгейма, Мертонна та Парсонса підкреслюють цей зв'язок між соціальними структурами, нормами і поведінкою індивідів. Еміль Дюркгейм у своїй роботі "Про розподіл праці в суспільстві" говорив, що девіантна поведінка є невіддільною частиною суспільного життя, оскільки вона допомагає виявляти межі соціально прийнятних норм. Девіація, за Дюркгеймом, виникає через розрив між індивідуальними цілями та суспільними очікуваннями, що є характерним для періодів аномії (виходячи з теорії Дюркгейма) – стану, коли традиційні норми більше не функціонують ефективно. Водночас, сучасні теоретики, зокрема Беккер і Бандура, додають до цього аналізу вплив масової культури, медіа та соціальних технологій.

Нами було виявлено, що девіантна поведінка в цифрову епоху має як спільні риси з минулими формами (протест, уникнення соціальних норм, пошук уваги), так і нові, обумовлені технологічними трансформаціями. Наприклад, феномен "ефекту онлайн-дезінгібіції", описаний Джоном Саллером, пояснює, чому люди в цифровому просторі поведуться інакше, ніж у реальному житті. Втрата невербальних сигналів і анонімність сприяють прояву агресії та порушенню соціальних норм молоддю, зокрема.

Так званий синтез класичних і сучасних підходів до аналізу девіантної поведінки дозволяє не лише глибше зрозуміти природу цього явища, але й

розробити ефективні стратегії для його врегулювання. Девіантна поведінка, що завжди вважається способом адаптації до соціальних змін, у цифрову епоху набула нових форм, що вимагає міждисциплінарного підходу до її дослідження.

2. Аналіз цифрових платформ показав, що вони мають амбівалентний вплив на молодь. З одного боку, вони створюють нові можливості для самовираження, навчання та, що важливо, взаємодії. З іншого боку, надмірне користування соціальними медіа сприяє виникненню залежності, зниженню самооцінки та соціальної ізоляції.

Дослідження підтвердило наявність механізмів "дофамінового підживлення", які змушують молодь повертатися до платформ, а також вплив ідеалізованих образів на розвиток тривожності й депресії. Зокрема, 29% респондентів зазначили, що соцмережі негативно впливають на їхню самооцінку, а 60% стикалися з кібербулінгом.

3. Дослідження показало, що цифрове середовище сприяє появі нових форм девіантної поведінки, серед яких такі.

- Кібербулінг, анонімність і відсутність прямої відповідальності створюють сприятливе середовище для агресії.
- Небезпечні виклики, як наприклад ТікТок-челенджі та подібні явища можуть та стимулюють ризиковану поведінку заради популярності.
- Інтернет-залежність проявляється як постійна потреба у молоді та людей бути онлайн витісняє реальне спілкування і сприяє емоційному вигоранню.

4. Кількісне опитування серед 102 респондентів підтвердило високий рівень інтеграції молоді у цифровий світ.

- Щоденне користування інтернетом: 90% респондентів.
- Час у мережі: більше 4 годин — 57%, що свідчить про високий рівень цифрової залежності.

- Вплив соцмереж на самооцінку: 29% негативний вплив, 55% — нейтральний.

Це свідчить про необхідність посилення медіаграмотності серед молоді.

Щодо якісного дослідження. Глибинне інтерв'ю з експертом підтвердило роль анонімності в провокуванні агресії та популяризації небезпечного контенту. Експерт звернув увагу на недосконалість контент-модерації платформ, таких як TikTok і YouTube, та наголосив на потребі психологічної підтримки для молоді.

5. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації.

- Треба зробити освітні програми з медіаграмотності частим та вседоступним явленням у суспільстві. Навчання молоді розпізнавати ризики в інтернеті та використовувати його ресурси відповідально.
- Започаткувати психологічну підтримку. Створення центрів допомоги для молоді, яка стикалася з кібербулінгом або страждає від інтернет-залежності.
- Започаткувати більш якісну модерацію контенту. Покращення алгоритмів виявлення небезпечних матеріалів і обмеження їхнього поширення в мережі та у реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер П. А., Адлер П. Соціальний контекст самопошкодження серед підлітків // Соціологічний щорічник. 2007. Т. 48, № 1. С. 145–167.
2. Андрущенко Г. М. Соціологічні засади формування девіантної поведінки молоді в умовах цифровізації. Київ: Інститут соціології, 2018. С. 45–67.
3. Афанасьєв Ю. Г. Соціально-психологічні основи девіантної поведінки підлітків. Київ: Наукова думка, 2015. 320 с.
4. Афонін І. В. Вплив сучасних цифрових технологій на розвиток хіп-хоп культури // Журнал культурологічних досліджень. 2019. № 2. С. 45–55.
5. Бандура А. Соціальна теорія навчання. Нью-Джерсі: Prentice Hall, 1977. С. 22.
6. Беккер Г. Аутсайтери: Дослідження соціології девіації. Нью-Йорк: Free Press, 1963. С. 48.
7. Беннетт А. Субкультури: Трансформація у глобальному контексті / А. Беннетт. Харків: Віват, 2019. 254 с. С. 78–85.
8. Бердхвістелл Р. Л. Кінезика та контекст: есе про комунікацію рухом тіла. Філадельфія: Університет Пенсільванії, 1970. 256 с.
9. Биков В. Ю. Інтернет-залежність як нова форма девіантної поведінки серед молоді // Психологія сьогодення. 2019. Т. 15, № 3. С. 45–67.
10. Блумер Г. Символічний інтеракціонізм: Перспективи і метод. Київ: Академічний проект, 2003. С. 45.
11. Борисюк О. В. Порівняльний аналіз девіантної поведінки молоді в контексті цифровізації // Журнал соціальних досліджень. 2021. Т. 5, № 3. С. 62–76.
12. Броссар М. Самопошкодження та Інтернет: Дослідження онлайн-поведінки підлітків // Молодь та суспільство. 2014. Т. 46, № 3. С. 408–426.

13. Васильєва О. І. Інформаційні технології як чинник соціалізації молоді в Україні. Київ: Наукова думка, 2017. 233 с.
14. Вінфрі Л. Т., Гріффітс Е. Вживання марихуани та девіація: Порівняльне дослідження // Журнал проблем наркотиків. 1983. Т. 13, № 1. С. 121–136.
15. Вінфрі Ч. Девіантна поведінка молоді та її взаємозв'язок з азартними іграми // Journal of Adolescent Behavior. 1983. Т. 32, № 2. С. 115–130.
16. Всесвітня організація охорони здоров'я. Переосмислення ролі алкоголю в суспільстві: Терміновий заклик ВООЗ для Європи // Вебсайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: <https://www.who.int/europe/ru/news/item/02-10-2024-redefine-alcohol--who-s-urgent-call-for-europe-to-rethink-alcohol-s-place-in-society> (дата звернення: 17.10.2024).
17. Давиденко С. П. Вплив соціальних мереж на психосоціальний розвиток молоді. Харків: Видавництво Харківського університету, 2020. 212 с.
18. Дуркін К., Вульф Л., Рейді М. Вплив сім'ї та друзів на вживання психоактивних речовин підлітками: Лонгитюдне дослідження // Журнал досліджень алкоголю. 2005. Т. 66, № 2. С. 188–197.
19. Дюркгейм Е. Про розподіл праці в суспільстві. Київ: Видавництво політичної літератури, 1893. 450 с.
20. Еліас Н. Процес цивілізації: Соціальна поведінка і соціальні структури. Київ: Вид-во політичної літератури, 1978. 400 с.
21. Еннетт С., Бауман К., Хассонг А. та ін. Соціальна мережа як підхід до впливу однолітків на підліткову девіантність // Journal of Adolescent Health. 1997. Т. 21, № 5. С. 122–140.
22. Європейська комісія. Вплив технологій на психічне здоров'я молоді: Європейський звіт. Брюссель: Європейська комісія, 2021. С. 78–95. URL: <https://ec.europa.eu/reports/youth-mental-health> (дата звернення: 17.10.2024).
23. Журавльов В. С. Технології і соціальні зміни: девіантні аспекти // Журнал соціальної психології. 2018. Т. 32, № 2. С. 20–32.

24. Зінченко В. М. Психологічні ризики використання цифрових технологій у підлітковому віці // Журнал соціальної психології. 2018. Т. 14, № 2. С. 33–50.
25. Зязюн І. А. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні особистості. Київ: Либідь, 2015. 412 с.
26. Карпінський О. Л. Технології та девіантна поведінка: теоретичний аналіз. Львів: Літопис, 2017. 289 с.
27. Карр Н. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains / Ніколас Карр. Нью-Йорк: W. W. Norton & Company, 2010. 276 с. С. 45–78.
28. Коваль Н. П. Анонімність у цифровому середовищі як фактор ризику девіацій // Соціологічний вісник. 2019. Т. 12, № 4. С. 44–58.
29. Ковальчук А. В. Формалізація та математичне моделювання у вивченні соціальних процесів // Практична соціологія. 2020. Т. 6, № 1. С. 109–126.
30. Колодяжний М. О. Соціальна дезорієнтація молоді в цифрову епоху. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 112–130 с.
31. Кибкіна Т. О. Актуальні проблеми соціальної політики в умовах трансформації суспільства. Дніпро: ДДУВС, 2015. 245 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/326/1/Рибкіна%20Т.О..pdf> (дата звернення: 29.11.2024).
32. Кравченко М. Г. Соціальні мережі та формування поведінкових девіацій серед молоді. Дніпро: Дніпровський університет, 2021. 276 с.
33. Лауб Дж. Злочинність у процесі становлення: Шляхи та переломні моменти в житті. Кембридж: Harvard University Press, 1998. С. 73.
34. Лепутр Ж. Шкільна дисципліна та поведінка підлітків: довгострокове дослідження // Соціологія освіти. 2007. Т. 80, № 2. С. 110–129.
35. Левченко І. В. Цифрова культура і формування цінностей молоді: аналітичне дослідження. Київ: Либідь, 2020. 200 с.
36. Літвін К. С. Роль цифрових технологій у формуванні цінностей сучасної молоді. Львів: Літопис, 2019. 234 с.

37. Мартін Е., Говард С. Вплив соціальних мереж на самооцінку серед підлітків / Еліс Мартін, Сара Говард // Психологічні аспекти підліткового віку. 2018. Т. 12, № 3. С. 58–75.
38. Мартиненко Ю. І. Абстрагування в аналізі технологічного впливу на молодь // Соціальна психологія. 2019. Т. 12, № 4. С. 44–58.
39. Мартинюк Л. Г. Інтернет-залежність серед молоді як форма девіантної поведінки // Науковий вісник соціальної психології. 2018. Т. 11, № 2. С. 33–47.
40. Мельник В. С. Кількісні методи у дослідженні поведінкових девіацій // Журнал соціальної психології. 2020. Т. 32, № 2. С. 98–115.
41. Мертон Р. К. Соціальна структура і аномія / Роберт Мертон // Соціологічний огляд. 1992. № 2. С. 35–50.
42. Міллер К., Вітер К. Технології і соціалізація молоді: нові можливості та виклики. Київ: Видавництво "Київський університет", 2009. С. 45–60.
43. Мітчелл Т. Хіп-хоп культура: соціологічні аспекти. Нью-Йорк: Routledge, 2001. С. 45.
44. Овчинникова А. В. Соціально-психологічні аспекти кібербулінгу серед підлітків. Харків: Харківський національний університет, 2020. 198 с.
45. Павленко Ю. С. Соціальна ізоляція як наслідок впливу цифрових технологій на молодь // Журнал соціальних досліджень. 2021. Т. 8, № 1. С. 65–80.
46. Павлюк О. В. Анонімність як фактор ризику в інтернет-комунікаціях. Одеса: Чорноморський науковий центр, 2021. 205 с.
47. Паркінсон Р. Соціальна інтеграція та сучасне суспільство / Річард Паркінсон. Київ: Либідь, 1990. 345 с. С. 112–120.
48. Парсонс Т. Структура соціальної дії / Толкотт Парсонс. Київ: Наукова думка, 1951. 314 с.
49. Петров О. В. Нові форми монетизації в музичній індустрії за допомогою технологій блокчейн // Інформаційні технології та суспільство. 2021. № 1.

50. Розен Л. iDisorder: Як цифрові технології впливають на наше життя та психічне здоров'я. Київ: Наукова думка, 2014. 240 с.
51. Роттер Ю. Психологія девіантної поведінки / Ю. Роттер. Львів: Світ, 1990. 178 с. С. 45–50.
52. Саллер Дж. Ефект онлайн-дизінгібіції: вплив анонімності на поведінку користувачів в інтернеті // Журнал психологічних досліджень. 2004. Т. 30, № 4. С. 123–140.
53. Туренко Л. П. Психологічні аспекти інтернет-залежності серед підлітків // Психологічний вісник. 2020. Т. 9, № 2. С. 28–45.
54. Smith P. K., Mahdavi J., Carvalho M. та ін. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils // British Journal of Educational Psychology. 2008. Т. 78, № 3. С. 376–394.
55. Тапскотт Д. Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation. Нью-Йорк: McGraw-Hill, 1998. С. 34–56.
56. Твенге Ж. М. iGen: Чому сучасні супер-зв'язані діти ростуть менш бунтівними, більш терпимими, менш щасливими — і повністю не готовими до дорослого життя / Жан М. Твенге. Нью-Йорк: Atria Books, 2017. С. 103–121.
57. Тамм П. Вплив робочого середовища на психологічне здоров'я молоді // Психологія та сучасність. 2023. Т. 17, № 4. С. 34–56.
58. Хайдт Дж. The Coddling of the American Mind: Як хороші наміри і погані ідеї призводять до невдач молодого покоління / Джонатан Хайдт. Нью-Йорк: Penguin Press, 2020. С. 78–95.
59. Хефнер Р. Вплив анонімності на ризикову поведінку молоді в інтернеті // Журнал досліджень соціальної поведінки. 2018. Т. 35, № 2. С. 54–68.
60. Шоу К., Маккей Г. Соціальна дезорганізація та злочинність у містах. Соціальні причини девіантної поведінки // Соціологічний огляд. 1942. № 3. С. 75–95.
61. ЮНІСЕФ. Вплив кібербулінгу на молодь в Україні: Звіт за 2022 рік. Київ: ЮНІСЕФ Україна, 2022. С. 34–56. URL:

- <https://www.unicef.org/ukraine/reports/cyberbullying-report> (дата звернення: 17.10.2024).
62. ЮНЕСКО. Небезпечні інтернет-спільноти та їхній вплив на підлітків: Звіт за 2023 рік. Київ: ЮНЕСКО Україна, 2023. С. 45–62. URL: <https://www.unesco.org/ukraine/dangerous-online-communities-report> (дата звернення: 10.11.2024).
63. Ювонен Дж., Грем С. Булінг у школах: Соціальний контекст агресії // Щорічний огляд психології. 2014. Т. 65. С. 413–436.
64. Юрій М. Психологічні аспекти девіантної поведінки // Психологічний журнал. 2010. № 5. С. 21–28.
65. Pew Research Center. Teenagers, Social Media & Technology 2019. URL: <https://www.pewresearch.org> (дата звернення: 20.10.2024).
66. EU Cybercrime Centre. Cybercrime in Europe: Annual Report. 2020. С. 45–67.

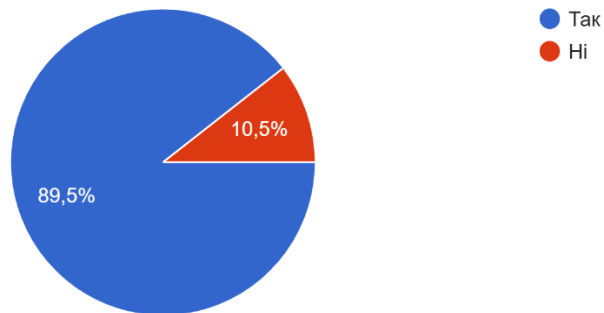
ДОДАТКИ

Додаток А.

Кількісне дослідження (онлайн-опитання) на базі Маріупольського державного університету

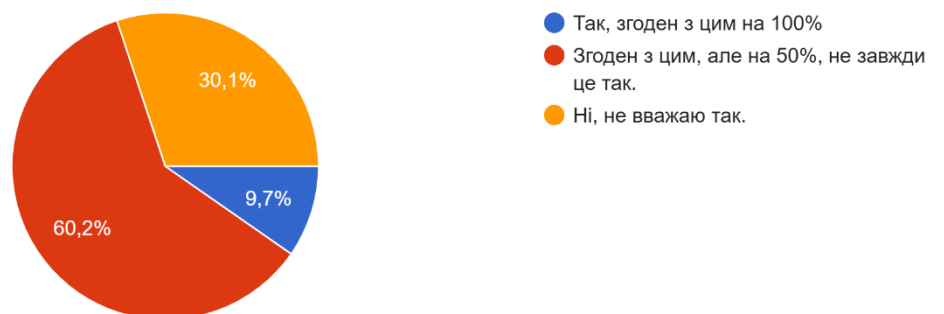
Чи користуєтеся ви інтернетом щодня?

95 ответов

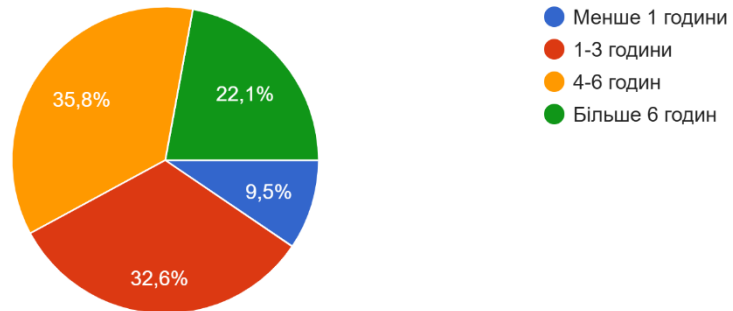
Чи вважаєте ви взагалі, що інтернет, комп'ютерні ігри та у цілому сучасні гаджети погано впливають на розвиток сучасної молоді?

93 ответа

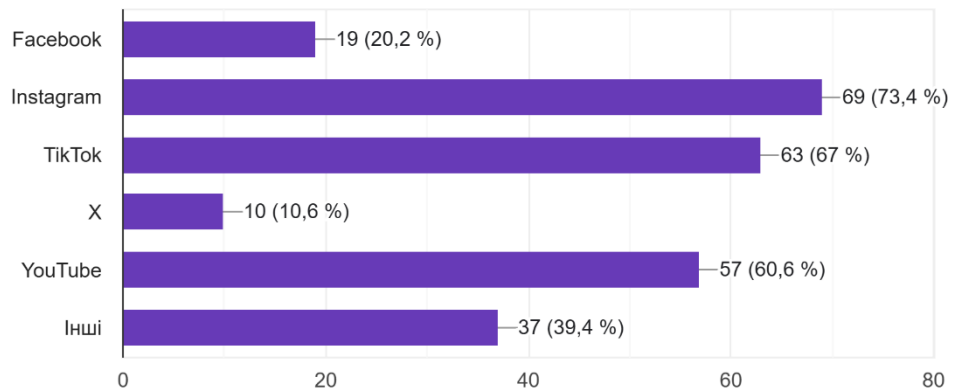
Скільки годин на день ви зазвичай проводите в інтернеті?

95 ответов

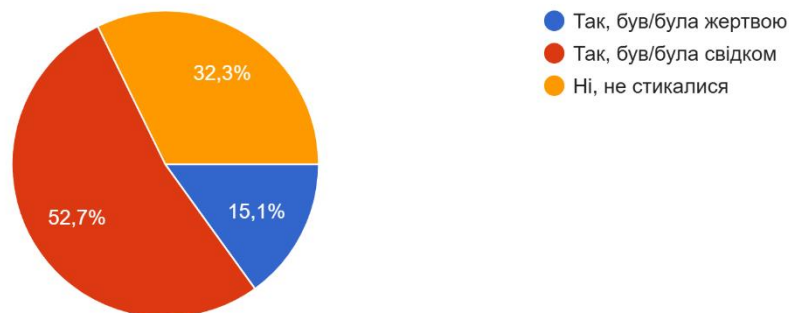
Якими цифровими платформами ви користуєтесь найчастіше? (Виберіть до трьох)

94 ответа

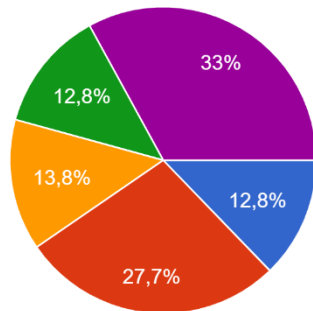
Чи стикалися ви з кібербулінгом (інтернет-цькуванням) у соціальних мережах?

93 ответа

Як часто ви граєте в онлайн-ігри?

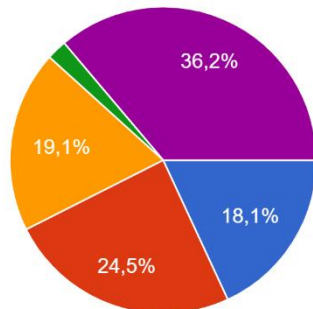
94 ответа

- Кожен день
- Кілька разів на тиждень
- Раз на тиждень
- Рідше ніж раз на тиждень
- Не граю взагалі

Скільки часу на день ви витрачаєте на онлайн-ігри?

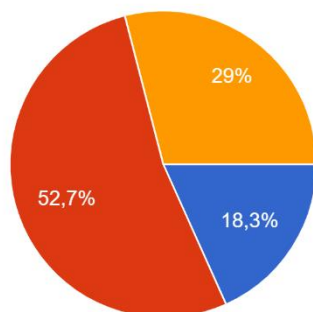
94 ответа

- Менше 1 години
- 1-2 години
- 3-4 години
- Більше 4 годин
- Не граю в онлайн-ігри

Чи відчували ви залежність від соціальних мереж?

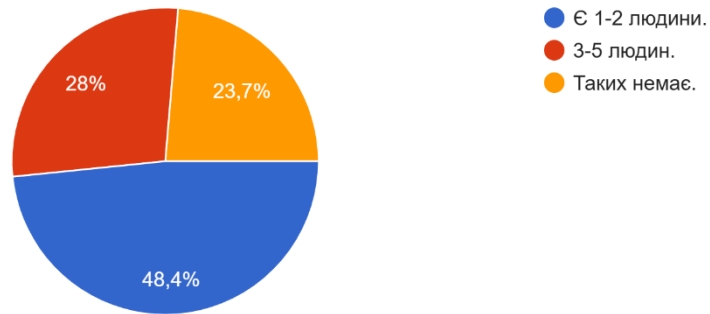
93 ответа

- Так, часто
- Іноді
- Ніколи

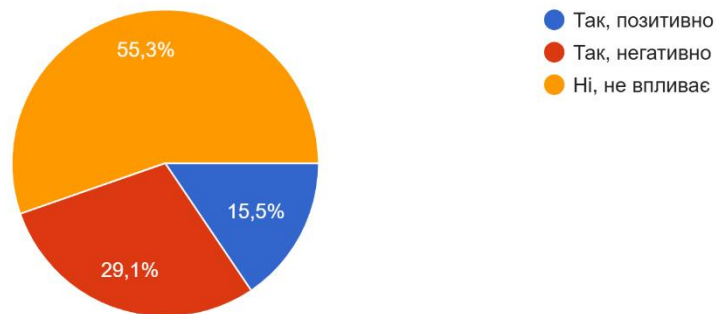
Чи багато серед ваших знайомих тих, хто витрачає на інтернет та онлайн ігри більше 7 годин на день?

93 ответа

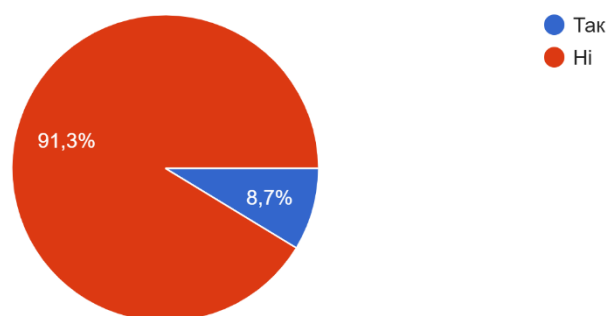
Чи впливає контент у соціальних мережах на вашу самооцінку?

103 ответа

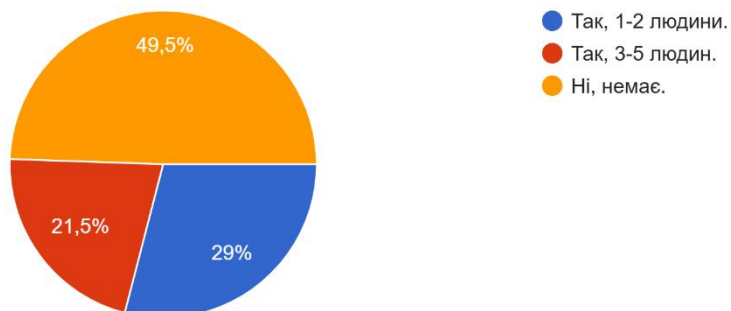
Чи брали ви участь у небезпечних онлайн-спільнотах або челенджах?

92 ответа

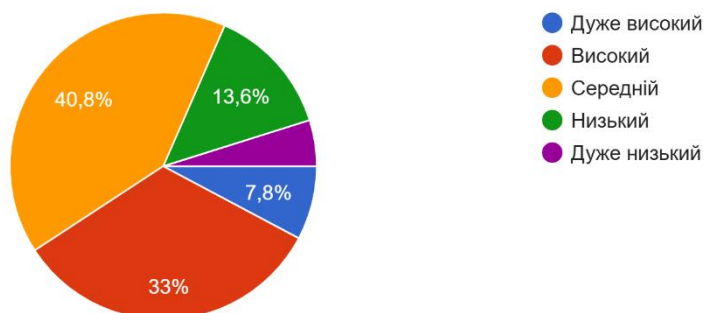
Чи є серед ваших знайомих ті, хто піддавався кібербулінгу?

93 ответа

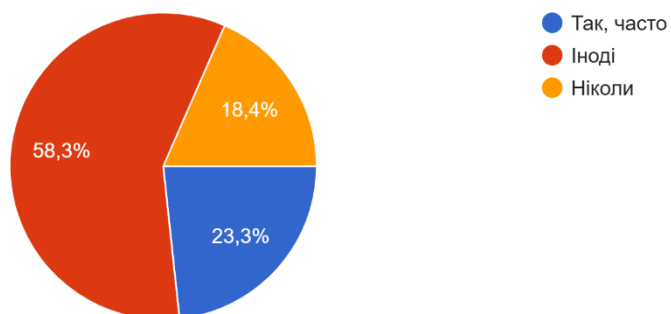
Як ви оцінюєте рівень агресії та ненависті у соціальних мережах?

103 ответа

Чи стикалися ви з пропагандою агресивної поведінки або ненависті у соціальних мережах?

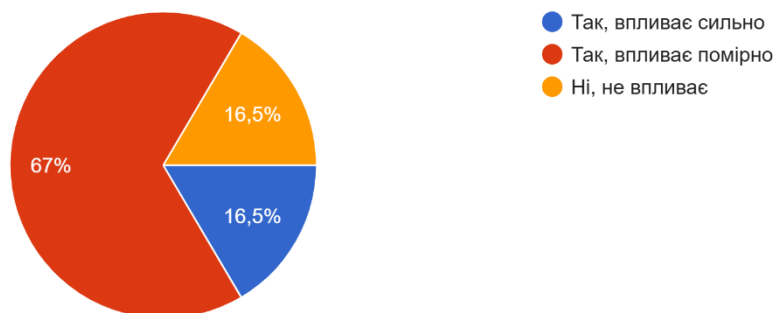
103 ответа

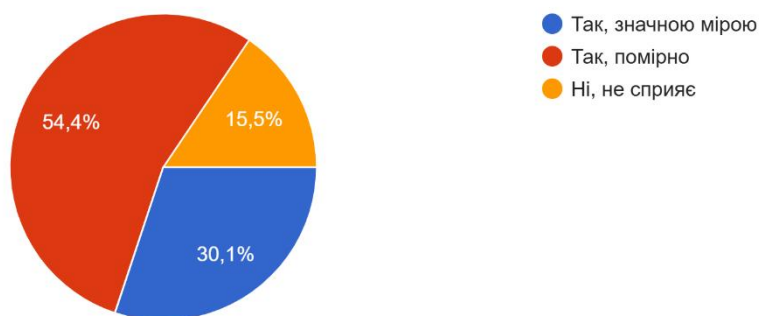
Чи вважаєте ви, що інтернет є ваговим чинником, який викликає девіантну поведінку у сучасної молоді?

103 ответа

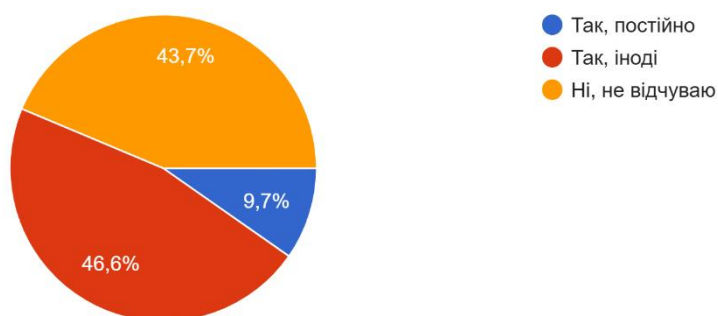
Чи відчуваєте ви, що інтернет сприяє вашому особистісному розвитку?

103 ответа

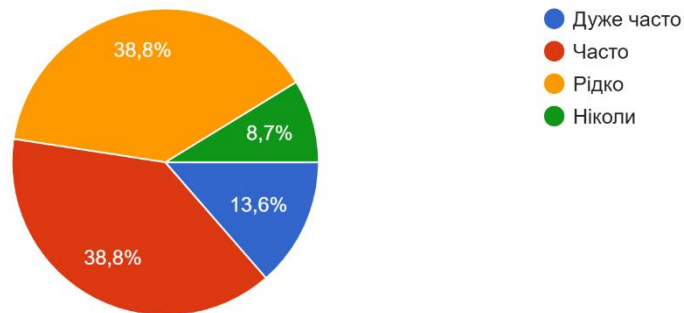
Чи відчуваєте ви тиск відповідати певним стандартам, встановленим у соціальних мережах?

103 ответа

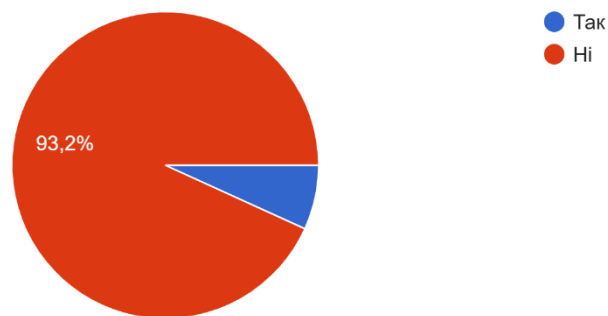
Як часто ви стикаєтеся з неправдивою інформацією в інтернеті?

103 ответа

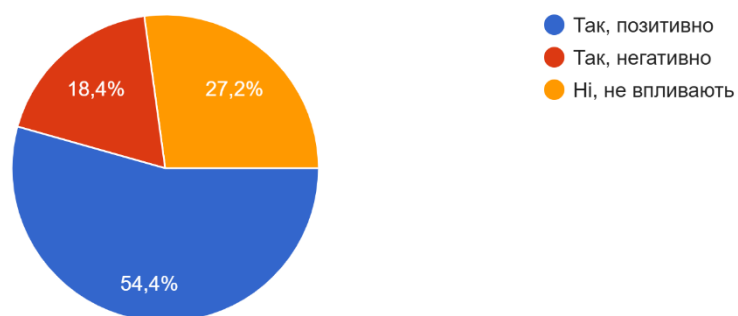
Чи брали ви участь у якихось формах кіберзлочинності (наприклад, хакерство, незаконні фінансові схеми)?

103 ответа

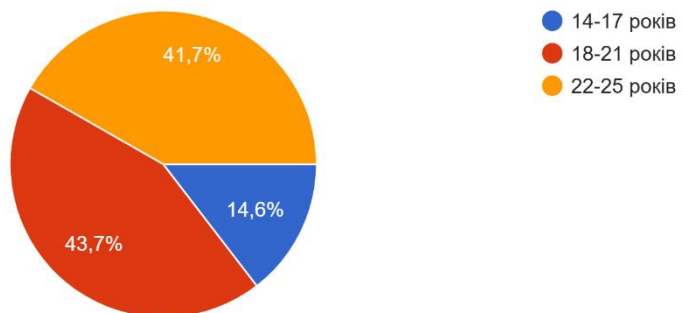
Чи впливають сучасні технології на вашу успішність у навчанні чи роботі?

103 ответа

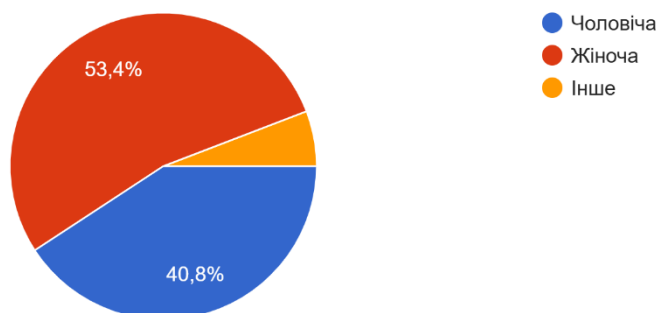
Ваш вік:

103 ответа

Ваша стать:

103 ответа

Якісне дослідження (розшифровка глибокого інтерв'ю)

Чи даєте ви згоду на обробку ваших відповідей та використання їх у моїй магістерській роботі?

- так

Чи бажаєте Ви, щоб ваше ім'я залишалось конфіденційним та не використовувалось у роботі?

- так

Якщо під час інтерв'ю ви не бажаєте, щоб будь яка ваша відповідь або надана Вами інформація не використовувалась надалі, то укажіть це інтерв'юеру.

- добре

Також важливо відзначити, що якщо Ви не бажаєте відповідати на деякі питання, то я поважаю це рішення.

Щиро дякуємо за Вашу участь у інтерв'ю, почнемо!

1. Загальні питання щодо професійної діяльності.

Розкажіть, будь ласка, про вашу роботу в галузі медіації та про те, як вона стосується людей, що демонструють девіантну поведінку.

Відповідь. У своїй роботі як медіатора я маю справу з широким спектром ситуацій, які часто включають людей з девіантною (або такою, що відхиляється від норми) поведінкою. Медіація в цьому контексті є особливо важливою, оскільки такі люди можуть мати труднощі у спілкуванні та регулюванні конфліктів, і медіатор стає важливим посередником у процесі вирішення суперечностей, допомагаючи їм розвивати навички ефективного

діалогу та саморегуляції. Ось кілька аспектів, де медіація особливо важлива при роботі з девіантною поведінкою.

- **Формування довіри та емоційної підтримки:** Часто люди з девіантною поведінкою відчують себе незрозумілими чи відчуженими від суспільства. Моя роль полягає в тому, щоб створити безпечне середовище, де вони можуть вільно висловити свої емоції і думки без страху осуду.
- **Навчання конструктивному спілкуванню:** Багато людей з девіантною поведінкою мають труднощі в контролюванні агресії чи імпульсивних реакцій. У медіації ми працюємо над розвитком навичок слухання, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів, що допомагає їм знаходити нові шляхи для комунікації.
- **Зниження конфліктності:** Девіантна поведінка часто є джерелом конфліктів у сім'ї, школі, на роботі або в суспільстві загалом. Завдяки медіації ми допомагаємо цим людям побачити альтернативні способи взаємодії, що не викликають агресії чи неприязні, а навпаки — сприяють досягненню порозуміння.
- **Формування відповідальності за поведінку:** Один із завдань медіації — сприяти усвідомленню особистої відповідальності за власну поведінку. Під час медіації я допомагаю таким людям зрозуміти наслідки своїх дій для інших і для себе, що стимулює бажання змінюватися і адаптуватися до соціальних норм.
-

Яку роль відіграє ваша робота в роботі з молоддю, яка схильна до девіантної поведінки?

Відповідь. У роботі з молоддю, яка схильна до девіантної поведінки, моя роль як медіатора та психолога полягає в тому, щоб допомогти їм зрозуміти власні емоції, побудувати здоровіші моделі спілкування та знайти

конструктивні способи вирішення конфліктів. Молоді люди часто проходять через етапи самопошуку і можуть демонструвати девіантну поведінку як реакцію на стрес, тиск з боку однолітків, емоційні травми чи відчуття непорозуміння.

2. Питання про поняття девіантної поведінки.

Як би ви визначили девіантну поведінку серед молоді? Які особливості цієї поведінки ви можете виділити серед ваших клієнтів?

Відповідь. Девіантна поведінка серед молоді — це сукупність дій або моделей поведінки, що відхиляються від загальноприйнятих соціальних норм і правил. Вона може варіюватися від епатажного зовнішнього вигляду чи нестандартних поглядів до серйозних правопорушень або деструктивної поведінки, яка може шкодити як самій молодій людині, так і оточенню.

Серед клієнтів, з якими я працюю, можна виділити такі особливості девіантної поведінки як імпульсивність і недостатній самоконтроль: багато молодих людей з девіантною поведінкою мають труднощі з контролем емоцій, часто реагують імпульсивно або агресивно на конфліктні ситуації. Їм буває складно оцінити довгострокові наслідки своїх дій, що може призводити до ризикованої поведінки.

Прагнення до самовираження та протесту. Часто така поведінка стає способом заявити про себе чи протестувати проти усталених норм, особливо якщо молоді люди почуваються незрозумілими або обмеженими в своєму оточенні. Це може виявлятися в бажанні виділитися, порушуючи правила, або в прагненні шокувати оточуючих.

Молоді люди з девіантною поведінкою часто почуваються відчуженими або ізольованими від однолітків чи родини. Це відчуття відторгнення може підсилювати небажання слідувати соціальним нормам, що інколи стає основною причиною девіантної поведінки.

Також девіантна поведінка часто є способом компенсувати низьку самооцінку, невпевненість чи емоційну травму. Молоді люди можуть демонструвати зухвалу або ризиковану поведінку як спосіб захиститися або отримати увагу, яку вони не можуть отримати іншим чином.

У деяких випадках девіантна поведінка є наслідком прагнення до нових, сильних відчуттів, що характерно для молодого віку. Це може проявлятися в експериментуванні з психоактивними речовинами, екстремальними захопленнями чи участі в ризикованих .

У молодих людей з девіантною поведінкою часто можна простежити вплив соціального середовища — наприклад, однолітків, які також схильні до девіантної поведінки, або нестабільних сімейних умов, що сприяють формуванню таких моделей поведінки.

Девіантна поведінка серед молоді є багатогранним явищем, яке часто поєднує в собі особисті, соціальні та психологічні фактори. Важливо розуміти, що така поведінка не завжди є суто негативною — часто вона вказує на потребу молоді людини знайти себе, заявити про свої цінності та отримати підтримку у процесі дорослішання.

Які типи девіантної поведінки ви зустрічаєте у своїй роботі найчастіше?

Відповідь. У своїй практиці я часто стикаюся з різними типами девіантної поведінки серед молоді. Найпоширеніші з них можна розділити на такі категорії:

Агресивна та конфліктна поведінка: це може бути словесна агресія, фізичні конфлікти або булінг у різних формах. Молодь, яка відчуває внутрішню напругу або стрес, інколи виплескує емоції через конфлікти з оточуючими. Агресія часто є способом виразити незадоволення або захиститися від незрозумілого для них соціального тиску.

Деструктивна поведінка та схильність до самопошкодження: Деякі молоді люди вдаються до самопошкоджень, наприклад, порізів або інших форм тілесного ушкодження, як способу впоратися з внутрішнім болем або відчуттям пустоти. Це може бути формою сигналу про потребу в підтримці, яку вони не отримують іншим способом.

Залежність від психоактивних речовин: Зловживання алкоголем, наркотиками або іншими речовинами є серйозною формою девіантної поведінки, що часто зустрічається серед молоді. Це може бути наслідком спроби уникнути реальності, втекти від проблем або соціально адаптуватися серед однолітків, які теж вживають такі речовини.

Кримінальна поведінка або дрібні правопорушення: Деякі молоді люди можуть вдаватися до крадіжок, вандалізму чи інших дрібних правопорушень як способу протесту, самовираження чи через вплив оточення. Це часто є способом отримати увагу або компенсацію за внутрішнє відчуття незадоволення чи несправедливості.

Інтернет-залежність та ризикована поведінка в мережі: Це нова, але все більш поширена форма девіантної поведінки. Вона включає надмірне використання соцмереж, ігор, участь у небезпечних онлайн-челленджах або кібербулінг. Молодь може використовувати інтернет як засіб уникнення реальних проблем або для отримання визнання та уваги, яку важко знайти в реальному житті.

Ризикована сексуальна поведінка: Деякі молоді люди демонструють ранню або ризиковану сексуальну активність, що може призводити до фізичних і емоційних ризиків. Така поведінка може бути наслідком бажання відчувати себе дорослішими, отримати визнання або як спосіб пошуку близькості, яку вони не отримують в інших стосунках.

Шкільна та соціальна дезадаптація: Це відмова від відвідування школи, незацікавленість у навчанні або ізоляція від соціального життя. Такі прояви можуть бути ознакою депресії, тривожності або небажання пристосовуватися до очікувань суспільства.

3. Тенденції девіантної поведінки серед молоді.

• Чи помічаєте ви певні сучасні тенденції або зміни в поведінці молоді з девіантними проявами? Якщо так, то які саме?

Відповідь:

Так, я помічаю певні сучасні тенденції та зміни в девіантній поведінці молоді, які часто пов'язані з розвитком цифрових технологій, соціальних медіа та змінами в соціально-культурному середовищі.

Зростання кібербулінгу та агресії в інтернеті: молодь все частіше використовує соціальні мережі для вираження агресії та вирішення конфліктів. Анонімність інтернету робить образи і булінг більш доступними і, на жаль, частими. Кібербулінг часто має серйозні психологічні наслідки для жертв, викликаючи депресію, тривогу і навіть суїцидальні думки.

Ризикована поведінка в соцмережах та участь у небезпечних челленджах: соціальні платформи активно впливають на молодь, заохочуючи її до участі в ризикованих і небезпечних челленджах, які можуть загрожувати життю чи здоров'ю. Деякі молоді люди шукають схвалення та увагу через такі дії, навіть розуміючи потенційні ризики.

Залежність від гаджетів та інтернету: усе більше молодих людей демонструють ознаки інтернет-залежності, яка проявляється у нездатності контролювати час, проведений онлайн. Це може призводити до проблем із соціальною адаптацією, ізоляції, депресії та тривожності, оскільки життя в мережі стає для них важливішим за реальні стосунки.

Соцмережі створюють постійний тиск порівнювати себе з ідеалізованими образами, що посилює почуття невпевненості в собі, тривожність і депресію. Девіантна поведінка часто стає способом впоратися з цими емоційними проблемами.

Ці тенденції вказують на те, що сучасна девіантна поведінка молоді все більше пов'язана з цифровим середовищем і культурними змінами, які пропонує інтернет. Така поведінка може мати глибокий вплив на психологічне здоров'я, соціальні навички та здатність до побудови здорових стосунків.

4. Вплив сучасних технологій на девіантну поведінку.

На вашу думку, як сучасні технології впливають на формування девіантної поведінки у молоді?

Відповідь. Я частково відповіла в попередньому питанні . Можу додати наступне: Інтернет спрощує доступ до інформації про наркотики та інші речовини, а також дозволяє здійснювати їх придбання, що значно підвищує ризик вживання психоактивних речовин серед молоді. Легкий доступ до таких речей сприяє експериментуванню та формуванню залежностей.

Девіантні форми самовираження через субкультури та групи в інтернеті: соціальні мережі дозволяють молоді легко приєднуватися до різноманітних субкультурних груп, де можуть пропагуватися ризиковані або навіть деструктивні форми поведінки. Така поведінка часто стає засобом для самовираження або способом знайти свою ідентичність, що не завжди є безпечним.

Поширення фейкової інформації та шкідливого контенту: Молодь часто піддається впливу фейкових новин або контенту, що може викликати страх, агресію або ненависть до певних соціальних груп. Недостовірна інформація формує у молодих людей викривлені уявлення про реальність, що інколи стає основою для девіантної поведінки.

Сучасні технології, зокрема соціальні мережі та мобільні гаджети, посилюють деякі форми девіантної поведінки, надаючи можливість для швидкого й анонімного самовираження та водночас створюючи нові виклики для психічного здоров'я молоді. Це підкреслює важливість медіації та психологічної підтримки для молодих людей, щоб допомогти їм розвинути критичне мислення, розуміти ризики цифрового світу та формувати здорові моделі поведінки.

Чи можете ви навести приклади, коли технології (соціальні мережі, інтернет-залежність, онлайн-культура тощо) суттєво вплинули на поведінку ваших клієнтів?

Відповідь. Так, я маю кілька прикладів, коли сучасні технології та інтернет-культура суттєво впливали на поведінку моїх клієнтів. Один з моїх клієнтів, підліток, пережив серйозний кібербулінг у соціальних мережах. Його фото та особиста інформація були опубліковані без його дозволу, і згодом це призвело до агресивних коментарів, образ та знущань з боку однолітків. Цей досвід викликав у нього глибоке емоційне травмування, що проявлялося в депресії, тривожності та замкнутості. Він став відчувати соціальну ізоляцію і втрату довіри до людей, що стало основою для негативної зміни його поведінки — він почав уникати реального спілкування, вважаючи його небезпечним.

Інший клієнт, молодий чоловік, демонстрував ознаки інтернет-залежності. Він проводив понад 12 годин на добу в онлайн-іграх і соціальних мережах, що призвело до порушення його реальних соціальних контактів. Він почав ігнорувати навчання та міжособистісні стосунки, замінивши їх віртуальними. Це спричинило у нього депресивні настрої, низьку самооцінку та відчуття порожнечі. Віртуальний світ став для нього єдиним місцем, де він почувався комфортно, однак реальне життя ставало все більш неприязним і важким для адаптації.

У деяких випадках, молоді люди почали орієнтуватися на сексуалізовані образи, що пропагуються через соціальні мережі, що призводило до раннього початку сексуальної активності або порушення соціальних норм. Клієнтки, наприклад, почали виражати свою сексуальність у спосіб, який виглядав неприязно для них самих і їхнього оточення, прагнучи досягти популярності в певних онлайн-спільнотах, де висувалися конкретні стандарти сексуальності.

Чи спостерігаєте ви збільшення різноманітності певних типів девіантної поведінки, пов'язаних із використанням сучасних технологій?

Відповідь. Так, я дійсно спостерігаю збільшення різноманітності типів девіантної поведінки, що пов'язані з використанням сучасних технологій. Кібербулінг і агресія в онлайн-просторі: Кібербулінг, на відміну від фізичного насильства, має більш тривалі наслідки і може впливати на психічне здоров'я молодих людей протягом довгого часу: Залежність від соціальних мереж, онлайн-ігор та віртуальних спільнот стає все більш поширеною серед молоді. Екстремальні онлайн-челленджі та самопошкодження: Поширення сексуалізованого контенту та сексуальних ризиків: Інтернет також став місцем для поширення екстремістських і девіантних ідеологій. Соціальні медіа дозволяють легко приєднатися до різноманітних груп чи рухів, які пропагують насильство, ненависть або протиправну діяльність. Молоді люди можуть бути втягнуті в такі спільноти через пошук ідентичності або протест проти встановлених норм.

Ці різноманітні форми девіантної поведінки стають більш видимими через активне використання цифрових технологій і можуть бути важкими для корекції без належної підтримки.

5. Характеристики клієнтів.

• Які вікові групи серед ваших клієнтів демонструють схильність до девіантної поведінки? Чи є помітні відмінності залежно від статі?

Відповідь:

Вікові групи:

Серед моїх клієнтів схильність до девіантної поведінки найчастіше спостерігається у підлітків та молоді віком від 14 до 24 років. У підлітковому віці, коли відбувається активний пошук ідентичності та соціальна адаптація, молоді люди можуть виявляти більше ризикових та девіантних форм поведінки. Цей вік також пов'язаний із емоційною нестабільністю,

гормональними змінами, що часто є катализаторами для вираження протесту чи відхилення від норм.

Однак девіантна поведінка зустрічається і в старших вікових групах (до 30-35 років), хоча це вже може бути більш усвідомлене або контрольоване. Молодь старшого віку може шукати свою ідентичність через кар'єрні рішення, стосунки чи особистісне самовизначення, що іноді призводить до порушення соціальних норм у вигляді бунтарства або порушень правил.

Спостерігаються певні відмінності в девіантній поведінці серед хлопців і дівчат. Хлопці частіше виявляють девіантну поведінку через фізичне насильство, агресію або ризиковані поведінкові акти (наприклад, участь у злочинах, екстремальних іграх, порушення правил дорожнього руху). Вони схильні до більш відкритих форм девіантності, таких як участь у кримінальних діях або вчинення насильства в реальному житті.

Дівчата частіше демонструють девіантну поведінку через соціальні мережі, такі як кібербулінг, маніпуляції, а також через низьку самооцінку, пошук визнання через фізичні образи або сексуалізацію. Девіантна поведінка серед дівчат може також бути виражена через емоційні відхилення, такі як депресія чи суїцидальні настрої, які спричиняються соціальним тиском.

Як ви вважаєте, чи є певні зовнішні фактори, які підвищують ймовірність розвитку девіантної поведінки серед ваших клієнтів?

Так, зовнішніми факторами, що підвищують ймовірність розвитку девіантної поведінки є наступні.

Одним з найбільш важливих зовнішніх факторів є сімейне середовище. Молоді люди, які виховуються в умовах конфліктів, насильства, емоційної або фізичної ізоляції, частіше демонструють девіантну поведінку. Відсутність емоційної підтримки або стабільних моделей поведінки з боку батьків може сприяти розвитку агресії або соціальних порушень. Діти, які зазнають аб'юзу або нехтування, частіше схильні до негативних соціальних проявів у майбутньому.

Важливим фактором є також соціально-економічний статус. Молоді люди з родин, які стикаються з економічними труднощами, безробіттям, бідністю, можуть відчувати фрустрацію і втрачені перспективи, що веде до девіантних проявів через прагнення до швидких результатів або компенсації за допомогою ризикованих чи незаконних дій. Наприклад, втягування у злочинність або наркотичну залежність може бути реакцією на ці фактори.

Відчуття приналежності до групи однолітків і тиск з боку цієї групи є також важливими факторами. Молодь, яка шукає свою ідентичність, може схилитися до девіантної поведінки через бажання бути прийнятою в певній соціальній групі. Це стосується як груп з позитивними цінностями, так і груп, які активно підтримують девіантні чи ризиковані поведінкові моделі, наприклад, вживання наркотиків, участь у злочинних актах або агресивне поводження.

Медіа та соціальні мережі мають сильний вплив на формування моделей поведінки молоді. Пропаганда насильства, сексуалізованих образів, матеріалів, які популяризують порушення законів, часто впливає на формування переконань і норм поведінки серед підлітків. Це може стати фактором, який стимулює девіантну поведінку, особливо коли молодь намагається наслідувати образи, створені в медіа, не враховуючи їхніх негативних наслідків.

Навчальне середовище: тиск у школі, булінг, непорозуміння з викладачами чи однолітками також можуть сприяти розвитку девіантної поведінки. Молоді люди, які стикаються з соціальними проблемами в навчальному середовищі, можуть розглядати агресивні або протестні форми поведінки як спосіб самовираження чи боротьби з несправедливістю.

6. Шляхи вирішення та підходи до роботи.

Які методи або підходи ви використовуєте для роботи з молоддю, схильною до девіантної поведінки?

Відповідь. У медіації застосовуються різноманітні методи та підходи, що сприяють конструктивному вирішенню конфліктів між сторонами. Ось деякі з основних методів, які використовуються в медіації:

1. Інтересно-орієнтований підхід

У цьому підході акцент робиться на виявленні реальних інтересів та потреб сторін, а не тільки на їхніх позиціях або вимогах. Я як медіатор допомагаю учасникам конфлікту зрозуміти, що саме стоїть за їхніми вимогами, та допомагаю в пошуці варіантів, які б задовольняли ці інтереси. Це дозволяє знайти більш гнучкі та стійкі рішення.

2. Кооперативний підхід

Медіація в цьому контексті спрямована на створення атмосфери співпраці, де учасники працюють разом для досягнення взаємоприязного рішення. Це підхід, що зосереджений на досягненні взаєморозуміння та побудові довіри між сторонами, що може включати техніки активного слухання, емоційної підтримки та конструктивної комунікації.

3. Техніка активного слухання

Активне слухання є важливим компонентом медіації, оскільки дозволяє сторонам почути і зрозуміти думки, почуття та потреби іншої сторони. Медіатор може допомогти кожній стороні почути та зрозуміти одну іншу, забезпечуючи тим самим ефективне спілкування і запобігаючи емоційним конфліктам.

4. Підхід "запитання та відповідь"

Я як медіатор ставлю відкриті запитання, які сприяють саморефлексії учасників та допомагають їм розглянути ситуацію з різних точок зору. Цей метод дозволяє сторонам краще усвідомити свої емоції, мотивацію та можливі наслідки своїх дій. Запитання можуть бути направлені на виявлення спільних інтересів і пошук варіантів вирішення проблем.

5. Переговори та техніки компромісу

Я використовую і техніки переговорів, що дозволяють сторонам обговорювати свої позиції і шукати взаємоприйнятні компроміси. Важливо,

щоб сторони залишалися відкритими для можливості змінити свою точку зору, базуючись на раціональних і конструктивних аргументах.

6. Нейтральність медіатора

Медіатор повинен бути абсолютно нейтральним і неупередженим, не виказувати симпатій або антипатій до будь-якої зі сторін конфлікту. Його роль — забезпечити процес комунікації та створити умови для досягнення згоди, не впливаючи на результат.

7. Метафори та аналогії

Медіатор може використовувати метафори або аналогії, щоб допомогти учасникам зрозуміти складні ситуації або конфлікти. Ці інструменти дозволяють сторонам побачити свої проблеми в іншому світлі та сприяють більш гнучкому мисленню.

8. Розробка спільного рішення (win-win)

У цьому підході я як медіатор працюю над тим, щоб допомогти сторонам знайти рішення, яке вигідне для всіх учасників. Це не про те, хто "переможе" у конфлікті, а про створення такої ситуації, коли всі отримують вигоду або задоволення від компромісу. Рішення можуть включати різні варіанти, що задовольняють інтереси обох сторін.

9. Робота з емоціями

Медіатор допомагає сторонам впоратися з сильними емоціями, які можуть виникати під час конфлікту. Це може включати техніки емоційної регуляції, активне слухання, а також навчання тому, як висловлювати свої почуття без агресії та нападок на іншу сторону.

10. Консультації з етичних і моральних норм

Інколи я можу допомогти сторонам зрозуміти конфлікт у контексті етичних, моральних або правових норм, що дозволяє прийняти рішення, яке відповідатиме загальноприйнятим стандартам або цінностям.

11. Техніки переформулювання (рефреймінгу)

Я використовую техніку переформулювання, щоб допомогти сторонам побачити ситуацію з іншої перспективи. Це допомагає зняти напругу і

дозволяє уникнути безвихідних ситуацій, змінюючи фокус з протистояння на конструктивне вирішення.

12. Практика підсумкових домовленостей

В кінці процесу медіації важливо, щоб було сформульовано чітке і конкретне рішення, яке буде зрозумілим та виконуваним для всіх учасників. Медіатор допомагає учасникам скласти письмову угоду, де зафіксовані всі досягнуті домовленості.

Які заходи або програми, на вашу думку, є найбільш ефективними для запобігання девіантної поведінки у молоді?

Відповідь. Для роботи з молоддю, схильною до девіантної поведінки, я використовую комплексний підхід, поєднуючи кілька методів і технік, щоб ефективно допомогти їм змінити свою поведінку, зрозуміти свої мотиви та знайти більш здорові способи вираження емоцій та соціальної взаємодії. Ось основні методи, які я застосовую:

1. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)

Когнітивно-поведінкова терапія є одним з найефективніших методів для роботи з молоддю, схильною до девіантної поведінки. Я використовую цей метод для того, щоб допомогти клієнтам усвідомити і змінити негативні чи спотворені переконання, які можуть призводити до девіантних дій. КПТ допомагає розпізнати патерни негативного мислення, які сприяють агресії, депресії або порушенням соціальних норм, і замінити їх на більш конструктивні й адаптивні стратегії.

2. Психоедукація

Психоедукація є важливим етапом роботи, оскільки вона дозволяє молодим людям зрозуміти, як їхня поведінка впливає на їхнє життя, на оточення і на їхнє майбутнє. Через навчання та інформацію про наслідки девіантної поведінки (як фізичні, так і емоційні) я допомагаю клієнтам побудувати нові стратегії для вирішення конфліктів і емоційних труднощів.

3. Терапія через вираження емоцій (експресивна терапія)

Це важливий метод для молоді, яка має труднощі в самовираженні. Через арт-терапію, музикотерапію чи драматерапію молоді люди можуть безпечним способом вивільняти емоції, які можуть бути причиною девіантної поведінки. Такі творчі методи допомагають знизити рівень стресу, тривоги і агресії, а також відкривають можливості для розв'язання внутрішніх конфліктів.

4. Медіація та конфліктологічний підхід

Медіація є важливим підходом для роботи з молоддю, яка має конфлікти в сім'ї або серед однолітків. Через медіацію я допомагаю молодим людям і їхнім сім'ям знайти компромісні рішення для вирішення суперечок, що сприяє зменшенню стресу, агресії і ворожнечі. Цей метод також дозволяє дітям і підліткам розвивати навички емоційної регуляції, а також вчить їх знаходити мирні шляхи вирішення конфліктів.

5. Тренінги розвитку соціальних навичок

Молодь, схильна до девіантної поведінки, часто має проблеми з комунікацією, емоційною саморегуляцією та побудовою здорових стосунків. Тому я проводжу тренінги, що включають рольові ігри, в яких учасники практикують навички активного слухання, конструктивного вираження своїх думок та емоцій, управління конфліктами та ефективної взаємодії в групі.

6. Методика зміни поведінки через позитивне підкріплення

Я використовую підхід, який орієнтований на заохочення позитивних змін у поведінці молоді через позитивне підкріплення. Коли клієнт демонструє конструктивну поведінку (наприклад, вирішує конфлікти мирним шляхом або виявляє відповідальність), я обов'язково підкріплюю ці дії похвалою чи іншими видами заохочення. Це допомагає сформувати у молодих людей більш здорові звички та соціально прийнятну поведінку.

7. Робота з батьками та сімейна терапія

Оскільки девіантна поведінка часто є результатом сімейних або соціальних проблем, важливо працювати не тільки з самою молоддю, але й із

батьками. Я часто проводжу сімейні консультації, де ми обговорюємо сімейні стосунки, роль батьків у вихованні, а також допомагаємо їм розвивати ефективні стратегії підтримки своїх дітей. Це важливо для створення здорового і підтримуючого середовища вдома.

8. Психотерапевтичні групи

Групова терапія може бути корисною для молоді, оскільки вона дозволяє взаємодіяти з однолітками, які мають схожі проблеми. Через взаємопідтримку та обмін досвідом, молоді люди можуть почуватися менш самотніми у своїх проблемах, отримати нові стратегії вирішення конфліктів і побудови соціальних відносин, а також навчитися відповідальності за свої дії.

9. Превенція та профілактика

Важливо також проводити профілактичну роботу в навчальних закладах, спортивних гуртках та інших соціальних установах. Через різноманітні програми профілактики, які включають інформацію про наслідки девіантної поведінки, я намагаюся попередити потенційні проблеми серед молоді до того, як вони стануть серйозними.

Як ви бачите можливість зменшення впливу сучасних технологій на розвиток девіантної поведінки?

Відповідь:

Зменшення впливу сучасних технологій на розвиток девіантної поведінки серед молоді вимагає комплексного підходу, що включає як індивідуальні, так і соціальні рівні впливу.

Один із найефективніших способів зменшити негативний вплив технологій — це підвищення цифрової грамотності серед молоді. Важливо навчати дітей та підлітків правильному використанню інтернет-ресурсів, виявленню потенційних загроз в онлайн-середовищі та навичкам критичного мислення. Це включає розпізнавання маніпуляцій, обробку інформації та взаємодію в інтернеті без загрози для психічного здоров'я.

Важливо, щоб молодь навчалася встановлювати межі у використанні цифрових технологій. Це включає часове обмеження для соціальних мереж, онлайн-ігор або інших технологічних активностей. Підтримка в розвитку здорових звичок щодо використання гаджетів, таких як встановлення технік самообмеження, допоможе зменшити залежність та несанкціоновані онлайн-взаємодії.

Використання технологій для розвитку позитивних звичок може допомогти зменшити ризик девіантної поведінки. Наприклад, створення платформ для навчання, самоосвіти, психологічної підтримки або фізичної активності може мотивувати молодь використовувати технології на користь розвитку. Програми, що підтримують здорове використання технологій, можуть включати мобільні додатки для психічного здоров'я, онлайн-курси, форуми для підтримки позитивної соціалізації.

Активне залучення батьків і освітніх установ до контролю та підтримки використання технологій молоддю має важливе значення. Це може включати тренінги для батьків щодо безпеки в інтернеті, обговорення переваг та ризиків сучасних технологій і соціальних мереж. Підтримка з боку педагогів може включати навчальні програми, які не тільки вчать цифрових навичок, а й акцентують увагу на моральних і етичних аспектах використання технологій.

Використання технологій не повинно замінити реальне спілкування. Робота з емоційною інтелігентністю та розвиток соціальних навичок допомагають молоді краще справлятися з емоціями, самовизначенням та соціальними викликами. Це включає тренінги з управління стресом, конфліктами, розвиток навичок емпатії та самоусвідомлення.

Анонімність, яку надають технології, може спонукати молодь до агресивної або девіантної поведінки. Зменшення анонімності в онлайн-середовищі через більш строгі заходи перевірки користувачів, обмеження безконтрольних комунікацій та моніторинг вмісту може допомогти знизити рівень шкідливого контенту, кібертравлі та інших форм девіантної поведінки.

Навчання молоді щодо безпеки в Інтернеті є важливим для запобігання зловживанням, шкідливим контентом та кібербулінгу. Програми з безпеки в Інтернеті повинні включати інформацію про загрози, такі як шахрайство, педофілія, кібертравля та інші форми насильства, що можуть впливати на поведінку молоді.

Підтримка створення позитивних онлайн-просторів, де молодь може взаємодіяти, розвивати свої інтереси та знайти підтримку, є ще однією стратегією для зменшення впливу шкідливих технологій. Це може бути через освітні онлайн-спільноти, платформи для волонтерства, гуртки за інтересами, що дозволяють уникнути негативних аспектів онлайн-культури.

Молодь повинна бути поінформована про етичні норми взаємодії в Інтернеті, такі як повага до особистої приватності інших, коректне спілкування та запобігання кібертравлі. Створення культури відповідального онлайн-спілкування може значно знизити рівень девіантної поведінки в Інтернеті.

Психологічні програми та підтримка для молоді, яка перебуває в зоні ризику розвитку девіантної поведінки, можуть бути особливо корисними. Інтернет-залежність, депресія, стрес, ізоляція — все це може бути зменшено за допомогою психотерапії, онлайн-консультацій або психологічної допомоги.

7. Додаткові питання.

Які ресурси чи підтримка вам найбільше потрібні для ефективної роботи з молоддю, яка демонструє девіантну поведінку?

Відповідь. Для ефективної роботи з молоддю, яка демонструє девіантну поведінку, мені, як психологу і медіатору, вбачаються необхідними такі ресурси та підтримка:

Регулярне оновлення знань та навичок через тренінги, семінари та конференції з питань психології, медіації та роботи з девіантною поведінкою

є важливим ресурсом. Це дозволяє бути в курсі новітніх методів роботи, інноваційних підходів та ефективних практик, що з'являються в цій галузі.

Співпраця з іншими фахівцями, такими як соціальні працівники, педагоги, психіатри, юристи, а також з фахівцями з інтернет-безпеки, може бути надзвичайно корисною. Міждисциплінарний підхід дозволяє розглядати проблему з різних аспектів і розробляти комплексні рішення для молоді, що стикається з різними соціальними та психологічними труднощами.

Робота з молоддю, яка демонструє девіантну поведінку, може бути емоційно важкою. Важливо мати доступ до психологічної підтримки для самих фахівців. Супервізії, групи підтримки, а також індивідуальні консультації допомагають справлятися з емоційним вигоранням та зберігати ефективність у роботі.

Оскільки значна частина сучасної молоді використовує інтернет, необхідно мати доступ до ресурсів, які допомагають проводити ефективні онлайн-консультації, тренінги та підтримку. Це можуть бути платформи для відеоконференцій, онлайн-курси або спеціалізовані програми для роботи з емоціями та поведінкою.

Співпраця з організаціями, які спеціалізуються на роботі з ризикованою молоддю (молодіжні центри, організації, що займаються профілактикою залежностей, правоохоронні органи), може значно підвищити ефективність роботи. Державна підтримка у вигляді фінансування програм, надання спеціалізованих майданчиків для роботи з молоддю або надання законодавчих ініціатив також є важливим фактором.

Для ефективної профілактики девіантної поведінки потрібні відповідні матеріали (психологічні тренінги, методичні посібники, спеціалізовані мобільні додатки), які допомагають молоді розвивати навички емоційної саморегуляції, соціальної адаптації та здорового спілкування.

Важливо мати ресурси для роботи з родинами молоді, що демонструє девіантну поведінку. Це можуть бути програми для батьків, тренінги з виховання, навчання ефективному спілкуванню та взаємопідтримці в родині.

Спільна робота з родинами дозволяє створити здорову соціальну основу для розвитку молодшої людини.

Молодь, схильна до девіантної поведінки, часто має труднощі з інтеграцією в суспільство. Ресурси, які допомагають у соціальній адаптації, такі як волонтерські програми, клуби за інтересами, спортивні та творчі секції, можуть значно допомогти у відновленні здорових соціальних зв'язків та в розвитку почуття власної гідності.

Для забезпечення безпеки молоді в цифровому середовищі корисними будуть інструменти моніторингу та контролю, що дозволяють стежити за активністю в Інтернеті, зокрема в соціальних мережах, а також підтримувати регулярний зв'язок з молоддю через онлайн-майданчики для зворотного зв'язку та підтримки.

Для запуску та підтримки довгострокових програм роботи з молоддю необхідно мати доступ до фінансових ресурсів. Це можуть бути як приватні фонди, так і гранти від державних чи міжнародних організацій, які фінансують проекти, спрямовані на профілактику девіантної поведінки та підтримку психічного здоров'я молоді.

Чи є щось, що ви хотіли б додати або особисто вважаєте важливим у темі девіантної поведінки та впливу технологій?

Відповідь. Тематика девіантної поведінки та впливу сучасних технологій є надзвичайно актуальною, і її розгляд вимагає уважного підходу з урахуванням різних аспектів, що пов'язані з розвитком молоді. Технології є потужним інструментом, але важливо правильно спрямувати їх вплив у бік здорового розвитку, надаючи молоді необхідні ресурси для конструктивного використання цього потенціалу.